9(47.25)m
N70
F.St. Ciobanu

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
MEMORIILE SECȚIUNII ISTORICE
SERIA III *TOMUL XXV* *MEM. 2*

ASPECTE GEOPOLITICE ȘI CULTURALE DIN TRANSNISTRIA

DE

ION I. NISTOR
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1942

MEMORIILE SECŢIUNII ISTORICE

SERIA III

	Lei
TOMUL I, (1922—23)	100.—
TOMUL II, (1923—24)	130.—
TOMUL III, (1924—26)	840.—
TOMUL IV, (1924)	160.—
TOMUL V, (1925—26)	160.—
TOMUL VI, (1926—27)	300.—
TOMUL VII, (1927)	300.—
TOMUL VIII, (1927—28)	320.—
TOMUL IX, (1928—29)	200.—
TOMUL X, (1929)	400.—
TOMUL XI, (1930)	340.—
TOMUL XII, (1931—32)	300.—
TOMUL XIII, (1932)	300.—
TOMUL XIV, (1933)	300.—
TOMUL XV, (1934)	300.—
TOMUL XVI, (1934—35)	240.—
TOMUL XVII, (1935—36)	240.—
TOMUL XVIII, (1936)	250.—
TOMUL XIX, (1937)	280.—
TOMUL XX, (1938)	160.—
TOMUL XXI (1938—39)	250.—
TOMUL XXII (1939—40):	400.—

BIBLIOTECA ŞTIINŢIFICĂ CENTRALĂ a A. Ş. a MOLDOVEI

N. IORGA. — 1. O descoperire privitoare la bis[illegible] Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului. — 2. Încă o formaţiune [illegible]: Luxemburgul . . 15.—
ION I. NISTOR. Primele încercări de re[illegible] pământene . 15.—
G. G. MIRONESCU. Contribuţiune la [illegible] Constantin Negri. (Din corespondenţa dintre C. Negri şi M[illegible]) . . . . . 6.—
ALEX. LĂPĔDATU. Un aventurie[illegible] în Principatele române, în epoca unirii lor (Gh. Bogáthy) . . . . . 60.—
ION. I. NISTOR. Un proiect de organizare [illegible]ştirilor pământene din 1812 8.—
N. BĂNESCU. Maurocastrum — Mo(n)cas[illegible] — Cetatea-Albă . . . . . 10.—
G-ral R. ROSETTI. Ambulanţa doamne[illegible] din Iaşi în 1877—1878 . . 15.—
HANS PETRI. O scrisoare necunoscută a domnitorului Constantin M[illegible] vrocordat din anul 1740 . . . . . 15.—
N. IORGA. Eminescu în şi din cea [illegible] ediţie . . . . . 15.—
CONST. MOISIL. Probleme de n[illegible]ică românească . . . . . 12.—
ANDREI RĂDULESCU. Note [illegible]stiţiei din Ţara-Românească la 1840 . . . . . 8.—
I. LUPAŞ. Descendenţa transilv[illegible] Gheorghe Magheru şi relaţiunile lui cu ţărani săliştenii, în dec[illegible] lui Dumitru Răcuciu . . 55.—
N. IORGA. Cărţi neaşteptate . . . . . 15.—
G-ral RADU ROSETTI. Un nou [illegible] asupra arte militare la Români . 15.—

ASPECTE GEOPOLITICE ŞI CULTURALE DIN TRANSNISTRIA

DE

ION I. NISTOR

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

Comunicare făcută în şedinţa publică din 10 Iulie 1942

Cu patru hărţi şi două anexe

In studiul meu asupra Românilor Transnistrieni, apărut la Cernăuţi în 1925, am urmărit originea elementului etnic românesc de dincolo de Nistru, precum şi răspândirea lui spre răsărit până la Nipru şi până în Caucaz. In urma cercetărilor mele de atunci izbutisem să arăt, că aşa numita *Republică Moldovenească* nu cuprindea în graniţele sale decât numai o parte din aşezările româneşti transnistriene [1]). Ea fusese proclamată la 12 Octomvrie 1924 cu scopul mărturisit de a deveni « *un magnet puternic* » pentru Moldovenii dintre Prut şi Nistru, « *o sulită* » în coasta Basarabiei româneşti şi « *o permanentă ameninţare* » pentru România. Corespondentul din Moscova al ziarului « *Vossische Zeitung* », cu data de 26 Octomvrie 1924, conchidea că « Republica Moldovenească, mică pentru moment, urmează să se unească la timpul său cu Basarabia şi să formeze cu ea împreună o mare republică sovietică românească în cadrul Uniunii Sovietice Ruseşti. Acesta este înţelesul nouei Republici Moldoveneşti ». *Corriere dela Sera* din Milano constată la 22 Septemvrie 1924 că « Republica Moldovenească este menită să devină un stat de

[1]) Ion I. Nistor, *Românii Transnistrieni*, Cernăuţi, 1925, p. 82 urm.

rudenie şi un centru de atracţie pentru Basarabia. Prin crearea ei se tinde în mod vădit la sdruncinarea poziţiei României în Basarabia ». Ziarul finlandez « *Usi Snomi* » arăta că « Proclamarea Republicii Moldoveneşti, nu înseamnă decât un atac al Sovietelor împotriva României, cu scopul vădit de a revoluţiona populaţiunea basarabeană ». Până şi ziarul bulgar « *Demokraticeski Sgodar* » califica, în numărul său din 9 Decemvrie 1924, proclamarea Republicii Moldoveneşti drept « o provocare directă la adresa României ».

Iar când la 1936 cercetătorul rus M. V. Sergievski încercă în « *Studiile* sale *Moldoveneşti* » [1]) să conteste vechimea şi larga răspândire a elementului etnic românesc dincolo de Nistru, am ţinut de a mea datorie să insist în şedinţa Academiei din 10 Martie 1939, cu date istorice concrete, asupra vechimii conaţionalilor noştri acolo şi asupra răspândirii lor în guberniile *Podolia, Cherson, Taurida* şi *Ecaterinoslav* sau Dniepropetrovsc cum se numeşte astăzi [2]).

Evenimentele politice din ultimul timp, în strânsă şi organică legătură cu operaţiunile militare încă în curs, au creat o nouă situaţie politică dincolo de Nistru. Inaintarea victorioasă a trupelor germano-române până la Bug şi chiar departe dincolo de acest fluviu până la Nipru, Don, şi Volga a înlesnit ocuparea militară a întregului teritoriu dintre Nistru şi Bug de către trupele române şi înjghebarea unui guvernământ românesc acolo. Prin măsurile acestea de ordin militar şi administrativ s'a ajuns în spaţiul transnistrian la o delimitare concretă pe teren şi la dobândirea unui suport teritorial stabil pentru noua provincie românească numită *Transnistria.*

Graniţele noului guvernământ sunt desemnate de însaşi structura geofizică a terenului, care se estinde între cursurile meridionale ale fluviilor *Nistru* şi *Bug*, până la revărsarea lor în Marea Neagră, prin caracteristicele lor estuare sau limanuri tipice regiunii nordpontice. Graniţa de apus şi de răsărit a Transnistriei este mascată în mod natural de aceste două mari

[1]) M. V. Sergievski, *Studii Moldoveneşti* (ruseşte), în ediţia « *Institutului de Limbă şi Cugetare* » de pe lângă Academia de Ştiinţe din Moscova, Moscova—Leningrad, 1936.

[2]) Ion I. Nistor, *Vechimea aşezărilor româneşti dincolo de Nistru*, în « *Acad. Rom.* », Ist. Ser. III. Tom. XII, p. 203 urm.

fluvii, bogate în vaduri îndemânatice care înlesnesc circulaţia cu ţările vecine. Graniţa de Sud atinge ţărmul pontic între limanul Nistrului şi al Bugului. Frontiera Transnistriei spre Nord-Vest este marcată de cursul râurilor *Liadova* şi *Rov*, dintre care primul se revarsă în Nistru mai sus de Movilău, iar al doilea în Bug, la Nord-Est de Moviliştea.

Guvernământul Transnistriei cuprinde în graniţele sale fluviale bine marcate un areal de aproape 50.000 km². In estimaţia aceasta Transnistria ar întrece suprafaţa Basarabiei cu vreo 5.000 km², iar în raport cu Bucovina, Transnistria ar apărea de cinci ori mai mare. In împrejurările actuale numărul locuitorilor este greu de stabilit, ţinându-se seama de faptul că guvernământul Transnistriei se compune din regiuni desprinse din guberniile Podolia şi Cherson, dar mai ales avându-se în vedere recentele deplasări masive de populaţie, consecinţe fatale ale războiului. Totuşi credem că numărul populaţiei poate fi estimat la aproape 3 milioane de suflete. *Institutul* nostru *Central de Statistică* a îndrumat un recensemânt general al populaţiei din Transnistria. În prezent se lucrează la totalizarea rezultatelor adunate pe teren, astfel că în scurtă vreme vom fi în măsură să cunoaştem numărul exact al populaţiei din acest guvernământ transnistrian.

In privinţa administrativă, teritoriul guvernământului Transnistriei a fost împărţit în 13 circumscripţii sau judeţe, cu reşedinţa administraţiei în următoarele localităţi: *Movilău*, *Iampol*, *Tulcin*, *Râbniţa*, *Balta*, *Ananiev*, *Golta*, *Tiraspol*, *Ovidiopol*, *Odessa*, *Berezovca* şi *Oceacov*. Şase din aceste reşedinţe de judeţ se găsesc la Nistru, cinci în părţile Bugului iar două pe litoralul pontic. Transnistria este străbătută în lungul ei de linia ferată Jmerenca-Odessa, cu patru ramificaţii spre Nistru şi anume în punctele *Movilău*, *Râbniţa*, *Tiraspol* şi *Ovidiopol* şi cu 3 ramificaţii spre Bug şi anume în punctele *Gulmic*, *Golta* şi *Cantacuzenca*, cu legătură ferovială directă cu Odessa. Reşedinţele de judeţ sunt legate între ele prin drumuri mai mult sau mai puţin carosabile. Lungimea şoselelor propriu zise este foarte redusă. Centre mai importante cu populaţie românească sunt oraşele *Tiraspol*, *Balta* şi *Ananiev*. Reşedinţa pasageră a guvernului fostei Republici Moldoveneşti fusese la

Birzula, Balta și la urmă la Tiraspol, (Vezi harta Transnistriei din Anexă cu împărțirea în județe).

Din punct de vedere hidrografic, Transnistria este străbătută de numeroase râuri, dintre care unele se revarsă în Nistru, altele în Bug, iar câteva direct în mare. Două din aceste râuri și anume *Iagorlîcul* și *Codîma* merită o deosebită atențiune din partea cercetătorilor geopolitici. Iagorlîcul izvorește din înălțimea dela *Cornorata*, Mai sus de *Birzula*, străbate satele *Florea, Mălăești* și *Doibani* și se varsă în Nistru la localitatea *Iagorlîc* mai sus de *Dubăsari* în preajma Orheiului. Codîma izvorește la Nord-Vest de Balta, se îndreaptă spre răsărit și se varsă în Bug mai sus de *Golta*. Văile acestor două râuri împart Transnistria în două, în *țara de sus* și în *țara de jos*, ambele cu desvoltare istorică aparte, foarte deosebită una de alta.

Insemnătatea geopolitică a acestor văi rezidă în faptul că ele formau din vechime hotarul dintre *Podolia* și *Olatul Tătăresc dela Oceacov* sau *Ucraina Hanului* cum se mai numea țara de jos a Transnistriei. Țara de sus, ca parte integrală a Podoliei, a aparținut cu o mică întrerupere Poloniei până la a doua desmembrare a acestei țări în anul 1793. In organizația administrativă a Podoliei, țara de sus a Transnistriei de azi constituia *ținutul sau* voivodatul *Brațlaviei*, numit astfel după capitala *Brațlav*. Jurisdicția bisericească asupra credincioșilor pravoslavnici din acest ținut era exercitată de episcopul «*Brațlavului și al Cameno-Podolului*» [1]). Nobilii poloni stăpâneau acolo vaste latifundii, pe care le cultivau cu oameni adunați din toate părțile, între care și foarte numeroși Moldoveni, care, mânați de felurite nevoi și de vremelnicele nestări din Moldova, găseau în regiunile vecine din Podolia larg teren de muncă și de pricopseală. Unul dintre proprietarii cei mai cuprinși în Transnistria podoliană fusese principele Liubomirski, pe ale cărui domenii s'au fundat mai apoi târgurile Balta și Dubăsari.

La 1672 Podolia cu capitala Camenița deveni o raia turcească și rămase sub stăpânirea pașalei dela Camenița până la

[1]) Dim. Dan, *Protopopul Mihail Strelbițchi*, Cernăuți, 1912, p. 13 urm.

699), când numai în temeiul tratatului de pace dela Carlovăţ Podolia reveni din nou Poloniei. In vremea aceea supremaţia turcească se estindea şi asupra *Ucrainei* de dincolo de Bug până la Nipru. Duca-Vodă ajunsese hatman al acelei Ucraine, cu reşedinţa la *Nemirova*. Faimosul său conac dela *Peştera*, mai jos de Nemirova, pe Bug, făcea parte din acea Ucraină transbugeană, despărţită de Moldova prin largul cuprins al teritoriului Transnistriei podoliene. Afirmaţiunile retorice în legătură cu pretinsa stăpânire a lui Duca-Vodă asupra Transnistriei, sunt complet lipsite de temeiuri istorice. Duca-Vodă n'avea decât drumul liber prin guvernământul Transnistriei de astăzi spre Ucraina, unde fusese rânduit hatman de către Turci, iar această liberă trecere era garantată prin faptul că şi Podolia se găsea atuncea sub supremaţia sultanului [1]). Harta inginerului Rigelman din 1785, ţara de sus a guvernământului Transnistriei apare sub numele de « *Podolia Turcească* » [2]), (vezi excerptul din acea hartă în Anexa Nr. 2).

Cu totul altfel ni se înfăţişează trecutul geopolitic al ţării de jos din guvernământul Transnistriei. Aceasta formează un patrat hidrografic flancat la apus şi răsărit de fluviile Nistru şi Bug, la miazănoapte de râurile Iagorlîc şi Cadîma, iar la miazăzi de litoralul pontic. Regiunea aceasta ajunsese încă de pe la mijlocul secolului al XIII-lea sub stăpânirea *Tătarilor Nogăieni* şi rămase sub această stăpânire până la anul 1792, când ea, în temeiul tratatului ruso-turc dela *Iaşi*, fu încorporată imperiului moscovit. Indelungata supremaţie tătară a imprimat toponimiei acestui teritoriu un caracter străin, tătar. Râurile care-l parcurg dela Nord spre Sud poartă până astăzi nume tătare ca *Cuialnicul* Mare, Mic şi de Mijloc care se unesc în limanurile *Cuialnic* şi *Hagi-Bei* cu faimoasele lor nămoluri tămăduitoare. Nume tătare păstrează până astăzi *Agialîcul Mare* şi *Mic*, deopotrivă cu *Tiligul*, ale cărui ape se pierd în limanul cu acelaşi nume, lung de zeci de km; râurile *Iasîc*, *Bierezan*, *Turugan* şi *Ianciocrac* se unesc câteşi

[1]) Ion I. Nistor, *Ucraina în oglinda cronicilor moldoveneşti*, în « *Anal. Acad. Rom.* ». Ser. III. Tom. XXIV, p. 101 urm.; N. P. Smochină, *Republica Moldovenească a Sovietelor*, p. 12.

[2]) Alex. Rigelman, *Letopisnoe povestovanie o Maloi Rossii 1785—1786*, Moscova, 1847.

patru în limanul dela Bierezan. In mlaștinele Nistrului, mai sus de liman, se revarsă apele *Cuciurganului*. La granița de răsărit Bugul primește apele *Bacșalului*, *Sertalei* și *Cicecleiei*, toate nume tătărești, ce s'au păstrat până în ziua de astăzi neschimbate. Tătară este și toponimia puținelor localități care s'au mai păstrat din acea vreme, ca *Hagi-Dére* pentru Ovidiopol, *Hagi-Bei* pentru Odessa și *Uzù*, moldovenește *Vozia* pentru Oceacov, toate pe litoralul pontic. In interior vechea toponimie tătară s'a mai păstrat doară în numele localităților *Tuzla*, *Cuciurub*, *Cuciubei*, *Beicuș*, *Ianciocrac*, *Buiolic*, *Calacleia*, *Cebruc*, *Caragas*, *Buialîc*, *Iagorlîc*, *Ciceclia*, *Taslîc* ș. a.

Țara aceasta de jos a Transnistriei forma o provincie sau un *olat* al hanatului tătăresc din Crimeea cu reședința la *Bachcisari* la Nord de Sevastopol. Față de Turci hanul Tătarilor se găsea în același raport de vasalitate ca și voievozii Moldovei, Țării-Românești și ai Daciei transilvănene. După reședința locțiitorului sau *caimacamului* hănesc cu rang de seraschier dela *Uzù* sau *Vozia*, numită mai apoi Oceacov, olatul acesta de graniță a hanalului s'a numit *Olatul dela Oceavov* sau mai târziu și *Ucraina Hanului*.

Apărarea acestui olat era încredințată seminției sau *hordei Edissan*, (vezi harta Transnistriei la 1789, anexa Nr. 3). Căpeteniile hordei, care se compunea din cete sau *drîmbe* se numeau *bei* și *mârzaci*. Aceștia se împărțiseră în stăpânirea vastului teritoriu de stepă, unde păștea nenumăratele lor turme de oi, cirezi de bovine, herghelii de cai aproape sălbatici și chiar turme de cămile și dromaderi. Conacurile lor se numeau *câsle* sau *auluri*, care primeau de regulă numele proprietarilor lor. Posesiuni întinse în Transnistria aveau și căpeteniile hordelor *Orac*, *Orum-Beg* și *Ismail-Canessi*, care pe timpul lui Alexandru-Vodă Lăpușneanul cuprinseră și *stepele Bugeacului* de dincoace de Nistru, unde se războiau mereu cu Moldovenii din Codrul Tigheciului.

Olatul tătăresc din Bugeac apare în harta lui Reicherstorf din 1541 sub numele de *Basarabia*. Nouă și surprinzătoare este vestea pe care ne-o dă căpitanul austriac Lauterer în *Jurnalul călătoriei sale pe uscat dela Cherson la Viena prin*

Rusia-Nouă, Basarabia şi Moldova, din toamna anului 1782. Căpitanul Lauterer întreprinsese în vara anului 1782 o călătorie de informaţii militare şi comerciale la Cherson, probabil din ordinul casei comerciale *Willeshofen et Comp.* care încerca tocmai atunci să pătrundă în comerţul pontic. In călătoria sa Lauterer era însoţit de Olivieri reprezentantul acestei firme vieneze care trimisese în 1782 un vapor cu mărfuri la Galaţi [1]). Este probabil ca Lauterer să fi ajuns pe mare la Cherson. De acolo el se reîntoarse la Viena pe uscat, prezentând autorităţilor, în serviciul cărora se afla, un raport amănunţit asupra călătoriei sale prin Transnistria, *pe care el o numeşte Basarabia* şi prin Moldova [2]).

Căpitanul Lauterer porni la 28 Octomvrie 1782 din Cherson, străbătu distanţa dintre Nipru şi Ingul şi ajunsese a doua zi în localitatea *Polocica* pe Ingul, situată în *Rusia-Nouă,* căci aşa se numea dela anul 1774 încoace vechea Ucraină dintre Bug şi Nipru, ajunsă sub supremaţia ţaristă prin dispoziţiunile tratatului de pace dela Cuiciuc-Cainargea. La Polocica drumul se bifurca, o linie ducea spre *Elisabetgrad,* iar alta ducea dealungul Bugului la *Olviopol.* In calea sa spre Olviopol căpitanul Lauterer poposea adeseori pe la înjghebările primitive ale unor veterani zaporojeni cari fuseseră colonizaţi în Noua-Rusie şi cari aveau în proprietatea lor mari cirezi de bovine şi herghelii de cai, numărând până la 3.000 de capete. Transversând văile râurilor *Granacleia* şi *Ieloneţ,* Lauterer nu întâlni în acea vastă regiune decât o singură familie de Polonezi care sălăşluia într'un bordeiu săpat în pământ. Pornind de acolo el ajunse la râul *Mertva-Voda,* unde găsi o moară mânată de apă. De acolo el se îndreptă spre Bug la localitatea *Constantinovca.* unde nu găsi decât 4 veterani colonizaţi de Ruşi care, pe lângă loturi de cultură ce le fuseseră puse la îndemână de statul rusesc, ei mai primiră şi o pereche de boi, un cal şi o vacă pentru nevoile gospodăriei lor. Pe lângă plugărie noii colonişti se mai îndeletniceau şi cu pescuitul în apele

[1]) Ion I. Nistor, *Corespondenţe Diplomatice şi Rapoarte consulare,* în col. *Hurmuzaki,* vol. XIX, 1. Nr. V, p. 6; cfr. *ibid.* Nr. XXX, p. 30 şi Nr. XC, p. 103.

[2]) *Journal über die Reise zu Lande von Cherson nach Wien, durch Neu-Russland, Bessarabien und die Moldau* in Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sig. K.IX.9, reprodus în anexa I.

Bugului. De acolo, călătorii, înaintând spre Nord, poposiră în satul *Michea* sau *Maghia* pe Bug, proprietatea contelui *Tekely*, descălecat de curând de veterani și țărani. Locuitorii acestui sat trăiau din vânatul peștelui din Bug, pe care-l vindeau în Polonia. Profitul îl împărțeau supușii ruși și turci între ei, fiindcă Bugul forma graniță între aceste două țări. Tot acolo apele Bugului care cădeau în cascade mânau și mai multe mori de apă pentru măcinatul grânelor dar și pentru bătutul pănurilor de lână în piuă. După alte șase ceasuri de drum căpitanul Lauterer ajunse în faptul serii la *Olviopol*, o localitate descălecată numai cu patru ani în urmă la confluența *Siniuchei* cu Bugul, la un punct unde se atingeau granițele Rusiei, Turciei și Poloniei. La acest *triplex confinium* comandantul stațiunii de poștă era maiorul *Bulevici-Constantinovici* din *Semlin*, pentru care Lauterer avea o scrisoare de recomandație, grație căreia el și tovarășii săi de drum primiră fără nicio greutate caii de poștă pentru continuarea călătoriei la Iași. Căpitanul Bulevici, fiul lui Constantin din Semlin, era fără îndoială una din căpeteniile Sârbilor din Bacica și Banat care emigraseră de curând în *Serbia Nouă* de dincolo de Bug. Intre aceștia se găseau și numeroase cete de Români bănățeni, care găsiseră acolo o nouă patrie, contribuind astfel la sporirea numărului elementului etnic românesc răspândit asupra acestor largi meleaguri. Tot acolo se găsea și o veche cetățuie numită *Orel*, adică pajură, care era ocupată de un pluton de infanterie sub comanda unui locotenent-colonel rus. Albia Bugului este la punctul acesta stâncoasă, astfel că apa cade în cascade, împiedecând navigația pe Bug, care nu urca mai sus de aceste praguri. In fața Olviopolului, pe malul opus al Bugului, în Podolia, fusese descălecată de asemenea numai de curând localitatea *Bugopol*, adică cetatea Bugului, proprietatea prințului Liubomirski. Mai jos de gura Codîmei se găsea pe teritoriul Hanului vechea localitate tătărească *Olt*, în fața Bugopolului și a Olviopolului. Pe harta dela 1789 se găsește însemnată în colțul dintre Codîma și Bug cetatea Tatar-Orel, adică vulturul tătar, care pare să fie identică cu localitatea *Olt* menționată de Lauterer azi *Golta*, capitala județului cu același nume. In baza acestei mărturii credem

că o rectificare a numelui *Golta* în *Olt* se impune. (Vezi harta Transnistriei).

Dar ceea ce pare mai interesant în jurnalul lui Lauterer este afirmaţia sa, că această localitate tătărească se găsea în *Basarabia*. — von Bogopolje gegenüber dem Bug lieget in *Besarabien* das schon alte türkische Dörfchen *Olt* —. Din titlul jurnalului său de călătorie precum şi din această precisă localizare a satului Olt, rezultă că Lauterer înţelegea sub *Basarabia* olatul tătăresc dela Oceacov sau Ucraina Hanului, deci ţara de jos a Transnistriei de astăzi. O confundare cu Basarabia bugeţiană pare cu totul exclusă, prin faptul că Lauterer care sosise cu vasul firmei Willeshofen la Galaţi, nu putea ajunge la Cherson decât prin Delta Dunării, o călătorie care îi oferise ocazie suficientă de a cunoaşte împrejurările politice din sudul Basarabiei şi în deosebi din Bugeac. Aşa fiind nu putem găsi altă explicaţie pentru afirmaţia de mai sus a căpitanului Lauterer decât aceea că olatul tătăresc dela Oceacov se numea şi el *Basarabia* deopotrivă cu olatul bugeţean de dincoace de Nistru, care, precum am arătat mai sus, apare în hărţile timpului sub numele de Basarabia, cu mult mai înainte ca Ruşii să fi extins acest nume asupra întregului teritoriu moldovenesc dintre Prut şi Nistru. Din relatările căpitanului Lauterer rezultă deci limpede că şi olatul tătăresc dela Oceacov era privit ca o *Basarabie*. De altfel faptul acesta este confirmat şi prin harta inginerului Alexandru Rigelman pe care o găsim anexată la lucrarea sa asupra *Rusiei Mici* din anii 1785—1786. Pe harta aceasta, pe care o reproducem, olatul Oceacovului sau Ucraina Hanului apare unit cu Bugeacul sub numele de *Basarabia* [1]). (Vezi excerptul din harta lui Rigelman sub Nr. 4). In legătură cu năvălirile tătăreşti din Basarabia trans nistriană s'a numit probabil şi vadul dela Ostrog din Volhinia după Sarnicki « *brod basarabski* » adecă vadul băsărăbean [2]).

In jurul acestui triplex confinium Olviopol-Bugopol-Olt duceau poduri plutitoare peste Bug în toate direcţiunile

[1]) Alexandru I. Rigelman, *Letopisnoe povestovanie o Maloi Rosii, 1785—1786*, Moscova, 1847.
[2]) Surnicki, col. 1905, 1891, 1912.

spre Polonia, Rusia şi Turcia. Lauterer arată că peste aceste poduri plutitoare se exportau din Polonia la Oceacov făină, fructe şi grăsime. La Cherson pe lângă productele de mai sus se mai vindeau mari cantităţi de vutcă sau vinars şi de lemn de construcţie. In schimb se importa în Polonia sare dela litoralul pontic.

Pornind din Olt, Lauterer îşi continuă călătoria de-a-lungul ţărmului drept al Codîmei pe teritoriul olatului tătăresc, atingând localităţile Podul de Piatră - Kameni-Most - *Holmul Peralita* şi *Andriaşec* pentru a ajunge la *Balta*, care se ridica în jurul conacului boieresc al prinţului Alexandru Liubomirski. Dela Balta, Lauterer îşi continuă drumul pe Iagorlîc în jos, unde, atingând localitatea *Staurova* ajunse seara la localitatea turcească *Dubăsari* numită astfel după îndeletnicirea locuitorilor cu aşezarea de *dubase*, adică de luntre, care mijloceau trecerea peste Nistru în Moldova. Lauterer găsi regiunea de graniţă dela Olviopol la Dubăsari, nisipoasă şi lipsită de lemn. Numai dincoace de Balta el trecu printr'o dumbravă de stejari. — Die Gegend von Olviopol bis hieher ist meist sandig und kahl ohne Holz, nur hinter Balta passieret man ein kurzes mit eichenen Gesträuchen bewachsenes Gebirg —.

După trecerea Nistrului la Dubăsari, Lauterer îşi continuă călătoria prin *Budeşti* la *Chişinău*, pe care ni-l înfăţişează ca pe un târg de comerţ destul de mare — eine ziemlich grosse Handelstadt —. Pe drumul dintre Budeşti şi *Călăraşi* (Boridko) el întâlni 15 care trase de câte 4 boi, care se întorceau deşarte dela Galaţi, unde transportaseră cereale. Carele făcuseră drumul acesta în curs de 5 săptămâni şi anume 2 săptămâni la dus, 2 la descărcat la Galaţi şi o săptămână la întors. Străbătând prin Codrul Bâcului, Lauterer ajunse la *Rezina* unde trecu Prutul pentru a lua drumul la *Iaşi*, capitala Moldovei, care îi păru foarte mare, aşezată pe înălţimi armonice, împodobite cu numeroase mânăstiri şi biserici. In oraş el văzu multe case de zid şi palate frumoase pentru boieri şi pentru slujbaşii curţii. El întâlni la Iaşi mulţi meşteşugari germani cari aveau acolo o biserică catolică şi alta evanghelică. Târgoveţii din Iaşi făceau negoţ mare cu tot felul de mărfuri, producte indigene şi străine. In călătoriile lor de negoţ, comer-

cianții din Iași ajungeau până la Debrețin și până la Graz, de unde importau mărfuri diferite. Vestite erau iarmaroacele moldovenești care erau frecventate de mulți negustori străini.

Dela Iași căpitanul Lauterer cu însoțitorii săi trecu prin Botoșani la Suceava de unde își continuă călătoria prin Cernăuți, Leov și Cracovia la Viena. Acolo el ajunse numai la 8 Martie 1783. Lauterer a făcut deci drumul dela Cherson la Viena în intervalul dela 28 Octomvrie 1782 până la 8 Martie 1783, deci în timp de 4 luni și jumătate sau de 132 de zile. (Vezi anexa I în care reproducem jurnalul în original).

*

Nu trecură cinci ani dela călătoria lui Lauterer prin olatul tătăresc din țara de jos a Transnistriei, când la 1788 izbucni un nou război între Ruși și Turci, în urma căruia Rușii dobândiră Oceacovul cu întreg olatul tătăresc dintre Bug și Nistru. Tratatul de pace încheiat la Iași în 1792 puse capăt stăpânirii turco-tătare în Transnistria meridională. Hoardele tătărești se retraseră în Crimeea, iar teritoriul transnistrian evacuat de ele deveni un vast teren de colonizare cu elemente agricole, ademenite acolo de Ruși din toate țările vecine și în deosebi din Moldova. Pământul cucerit dela Tătari fu împărțit în loturi de 1.500 până la 24.000 deseatine și atribuit foștilor luptători din oștirea rusească biruitoare, dară și moșierilor ruși, polonezi și moldoveni cari doreau să se colonizeze acolo. In izvoadele de colonizare găsim și 56 de nume de boieri moldoveni cari primiră terenuri de colonizare într'o extindere de 377.445 de deseatine, ceea ce constitue aproape jumătate din suprafața cultivabilă a Bucovinei [1]).

Aceeași politică de colonizare o aplicară Rușii și în țara de sus a Transnistriei, în partea podoliană, care fu încorporată imperiului lor cu un an în urmă, adecă la 1793. Rușii încercară să sporească numărul Moldovenilor în Transnistria, desvoltând o vie propagandă în Moldova. Contele Panin preconiza planul de a muta toată populația Moldovei în Transnistria și de a

[1]) Ion I. Nistor, *Românii Transnistrieni*, p. 52 urm.

creă acolo o *Moldovă-Nouă*, sub oblăduirea pravoslavnică a împărătesei Ecaterina [1]). La rândul lor Bolșevicii n'au făcut decât să actualizeze în Transnistria planurile politice ale lui Panin, camuflându-le în forma unei efemere Republici Moldovenești. Astfel luară curând ființă numeroase sate moldovenești în Transnistria. Din 67 de sate menționate de mitropolitul Gavriil Banulescu, mai bine de jumătate erau locuite exclusiv sau în bună parte de Moldoveni [2]). Din cele 41 de sate menționate de Sergievski în oblastia Oceacovului, 30 se pomenesc pentru întâiași dată numai după 1792 [3]).

Noua ocârmuire rusească puse temelia orașelor Odessa, Tiraspol și Ovidiopol din țara de jos pe care o înglobă guberniei Chersonului, câtă vreme țara de sus continuă a face parte integrantă din gubernia Podoliei. Dintr'un *Prospect statistic și topografic al provinciilor de Sud ale imperiului rusesc* din anul 1818, care se păstrează în arhivele din Viena aflăm că în acea vreme *Odessa* care se ridicase pe ruinele Hagi-Beiului de odinioară, n'avea decât 5.000 de locuitori, iar *Tiraspolul* este arătat ca o puternică cetate pe țărmul stâng al Nistrului. Prospectul *inedit* din 1818 cuprinde date prețioase privitoare la situația geopolitică a Rusiei meridionale și de aceea găsim de cuviință de a-l da publicității în anexa a II-a. Și aceasta cu atâta mai vârtos, cu cât interesul pentru situația geografică și politică din Rusia este astăzi mai viu ca oricând. Prospectul face parte din lăsământul literar al arhiducelui Carol de Habsburg [4]).

La marea operă de colonizare a Transnistriei au contribuit pe lângă elementul românesc și elementele etnice grecești, sârbești, bulgărești și în deosebi *germane*, care au creat numeroase colonii în regiunea din preajma Odessei [5]).

[1]) N. Iorga, *Acte și Fragmente*, II, pp. 339 și 341.

[2]) I. Frațiman, *Administrația bisericească a Românilor de peste Nistru*, în *Rev. Soc. Ist. Arh. biser.* Chișinău, vol. XII, p. 140—210.

[3]) M. V. Sergievski, *o. c.*, p. 77 urm.

[4]) *Statistische und topographische Übersicht der südlichen Provinzen des Russischen Reiches* (1818) Nachlasse des Erzherzogs Karl. Wiener Haus-, Hof- und Staats-Archiv, Sig. K. IX/16.

[5]) Hurmuzaki-Iorga, *Docum.*, XVI, Nr. 1765, 1777, 1798 și 2074 pp 801, 865, 871, 876, 969 și 1119; cfr. I. Stach, *Die detsdchen Kolonien in Südrussland* Prischib, 1904; A. Klaus, *Unsere Kolonien*, 1869 (rus) și traducerea germană de I. Twos, p. 18.

Dar cu toate acestea elementul predominant ca număr şi vechime era elementul etnic românesc. Cu ocazia împărţirii administrative a olatului cucerit dela Tătari în patru judeţe şi anume *Tiraspol*, *Ananiev*, *Odessa* şi *Nicolaiev*, s'a alcătuit, în temeiul ucazului Ecaterinei din 27 Ianuarie 1792 o catagrafie a aşezărilor din această regiune cu numărul locuitorilor şi cu suprafeţele hotarelor sătesti. In judeţul *Tiraspol* erau cuprinse 79 de sate, în care numărul populaţiei varia între 200—600 de suflete bărbaţi şi femei. Satele cu populaţia cea mai numeroasă din acest judeţ erau: Dubăsari, Caragaci, Sucleia, Părcani, Mălăieşti, Teia, Speia, Batow, Taşlîc, Coşniţa, Pererita, Delachei, Malovala, Roghi, Goian, Iagorlîc, Doi-bani, Ilia, ş. a. In judeţul *Ananiev* sunt arătate 84 de sate cu hotarele lor, dintre care cele populate de 100—700 de suflete apar localităţile: Ananiev, Handrabura, Holmu, Asinoasa, Valea-Hoţului, Balta, Baital ş. a. In judeţele *Odessa* şi *Nicolaiev* catagrafia nici nu mai indică numărul locuitorilor, ci se mărgineşte a arăta vetrele satelor cu suprafeţele loturilor de colonizare [1]). Dacă privim mai de aproape satele cele mai populate din vremea aceea, vedem că mai toate erau sate *moldoveneşti*, descălecate acolo de mai înainte sub dominaţiunea tătară. Caracterul românesc al acelor sate este confirmat şi de mitropolitul Gavriil Banulescu şi de curând de însuşi Sergievski [2]). *Aşa fiind putem susţine cu drept cuvânt că Românii sau Moldovenii constituesc cel mai vechiu element etnic din ţara de jos a Transnistriei.* Invăţătura creştinească a acestor Moldoveni pe la anul 1765 era încredinţată mitropolitului *Daniil* al *Proilaviei*, *Tomarovei*, *Hotinului*, al *ţermurilor Dunărei* şi *Nistrului şi al Ucrainei Hanului*, dela care ni s'au păstrat chiar şi trei gramote de hirotonie în *limba moldovenească.* Cu binecuvântarea mitropolitului Daniil s'au sfinţit bisericile moldoveneşti dela Malovata, Doroţcoe, Mahala, Pegrebu şi Dencov situate toate în Ucraina Hanului [3]).

[1]) *Memoriile Soc. d. Ist. şi Arheologie din Odessa*, II, p. 770 urm.; I. Fraţiman în «*Buletinul Soc. Ist. Let. B. P. Hasdeu*», vol. I, pp. 28—42.

[2]) M. V. Sergievski, *o. c.*, p. 77 urm.

[3]) A. G. Lebedinţev, *Ucraina Hanului* (rus) retipărită în «*Memoriile Societăţii Istorice şi de Antichitate din Odessa*», vol. XXXI, p. 1 urm.; cfr. I. Fraţiman, *Administrarea bisericească la Românii Transnistrieni*, în «*Buletinul Soc. Ist. Lit. B. P. Hasdeu*», vol. I. Chişinău, 1921, p. 14 urm.

Indată după cucerirea acestui olat tătăresc principele *Potemkin* preconiza ideea înființării unei episcopii proprie pentru Transnistria, numită « *Episcopia Oceacovului și Dubăsarilor* », care să cuprindă pe toți credincioșii pravoslavnici din orașele și satele dintre Bug și Nistru până la Marea Neagră, pentrucă « în acele orașe și sate trăiau pe lângă Ciornomorți și *Moldoveni* și Poloni așezați acolo ». Pentru demnitatea de episcop al noai eparhii, Potemkin avea în vedere pe arhimandritul *Iov*, care era « om blând și cucernic și care *cunoștea limba moldovenească* și pe cea polonă » [1]). Propunerea lui Potemkin avea la temelia ei vechile tradițiuni culturale moldovenești care se legau de târgurile Movilău și Dubăsari.

Târgul *Movilău* de pe malul stâng al Nistrului, capitala de astăzi a județului cu același nume din Transnistria, s'a ridicat pe moșia Cantacuzineștilor. Taxele din vama Movilăului curgeau în visteria domnească din Iași, iar căpitanul de Soroca își avea pe nămestnicul său la Movilău. Iarmaroacele dela Movilău erau vestite, iar sorocul lor se « *striga* » din vreme la Iași. Administrația comunală a târgului Movilău se face de un șoltuz sfătuit de pârgari ca și în târgurile moldovenești de dincoace de Nistru. La 1740 era șoltuz la Movilău un oarecare *Burcă* [2]). Elementul românesc predomina în vremea aceea și în localitățile vecine de pe malul stâng al Nistrului și anume la *Iaruga, Iampol, Silibria* și *Râșcov* [3]). Un act polonez din 1703 atestă că târgurile *Râșcov* și *Camionca* fuseseră în posesiunea Ruxandei, ficei lui Vasile-Vodă Lupu [4]). Arhidiaconul Pavel de Aleppo avu prilej să viziteze acolo pe văduva lui Timuș Hmelnițchi și să o găsească desfătându-se la cântecele tinerelor Moldovence care îi țineau de urît [5]). Ruxanda găzdui la curtea ei din Râșcov pe nenorocitul ei părinte Vasile-Vodă, după mazilirea sa [6]). Mai apoi Râșcovul ajunsese în posesiunea mânăstirii *Golia* din Iași, în stăpânirea căreia rămase până în

[1]) *Mem. Soc. Ist. Arch. din Odessa*, IX, p. 291 urm.
[2]) N. Iorga, *Studii și Documente*, VI, Nr. 1.069, 1.557, 1.557, 1.282.
[3]) *Ibid.*, Nr. 1.258.
[4]) Hurmuzaki, *Docum.*, Supl. II. Vol. III, p. 292 și 309.
[5]) Paul de Aleppo, *Călătoria lui Macarie*, ed. Cioran, p. 60 și *Arh. Ist.* I, 2, p. 111; cfr. *Fontes Hist. Ucr. Russ*, XII, Nr. 280 și 284.
[6]) N. Iorga, *Acte și Fragm.*, I, pp. 228, 238 și 339.

primele decenii ale secolului al XIX-lea. In proprietatea boierului moldovean Costachi Jora se găseau ambele maluri ale Nistrului. Amintirea lui se păstrează până astăzi în numele localităților transnistriene *Jura* și *Jurca* din preajma Vadului Jorăi dela Nistru.

Proprietățile lui Jora se întindeau pe Nistru în jos până la gura Răutului, unde Nistru se putea trece pe un pod de « *dubase* », adecă de luntre [1]). In preajma unui asemenea pod de dubase s'a înjghebat cu vremea satul și apoi târgul *Dubăsari*, adecă a așezătorilor de dubase, târg pe care Costachi Jora îl dobândi în 1650 dela Gligore Miclescu. In fruntea târgului se găsea ca și la Soroca un căpitan și mai apoi polcovnic moldovean [2]). Prin posesiunile acestea straja vadurilor peste Nistru, rânduiala morilor plutitoare pe « tumbaze », precum și poliția ambelor maluri ale Nistrului se găseau până în prima jumătate a secolului al XIX-lea în seama Moldovei. Târgurile Movilău și Râșcov erau socotite în cele administrative ca făcând parte din ținutul Soroca. Starea aceasta de fapt a putut fi stabilită cu ocaziunea primului recensemânt oficial al Basarabiei din 1817. Comisiunea rusească de recensemânt condusă de sulgerul *Iordachi Gafencu* și medelnicerul *Ioan Strâjescu*, constată în ținutul Soroca 4 târguri și anume: Soroca, Bălțile, *Movilăul* și *Râșcovul*, dintre aceste cele două din urmă se găsesc pe malul stâng al Nistrului în Transnistria de astăzi. Comisiunea însărcinată cu operațiunile de recensemânt numără la Movilău 3 preoți, 1 diacon, 2 diaci, 1 ponomar, 12 boieri și oameni de alte trepte, 1 mazil, 270 gospodari, 51 văduve și 64 burlaci, 14 dughene creștine și armenești; *Jidovi* 313, 21 văduve și 19 burlaci. Proprietarii târgului erau cnejii Alexandru și Gheorghe Cantacuzino. La Movilău trăiau atuncea 419 familii creștine și 352 familii jidovești, la un loc deci 772 familii cu aproximativ 3.860 de

[1]) Dela turcescul « *dombaz* » rom. *dumbas*, pl. dumbasuri, sau *tumbuz*, tumbuzi, luntrele pe care se așezau grinzile cu suprastructură pentru trecerea oamenilor și animalelor sau pentru așezarea morilor plutitoare; rus. dubassl', pol. dubas. Cfr. Dosoftei, *Petrecerea și viața Sfinților*, Iași. 1863, Sept. 4; L. Șaineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii românești*, II, 48 și Ien. Văcărescu, *Istoria prea puternicei împărății otomane*, II, 302.

[2]) N. Iorga, *Studii și Documente*, VI, Nr. 1.256, p. 377; N. Iorga, *Documente și Cercetări*, p. 39.

suflete [1]). După bătălia nenorocită dela Stănilești din 1711, să se fi întâlnit la Movilău Petru cel Mare și Dumitru-Vodă Cantemir, cu care ocazie țarul să fi semnat ucazul prin care se oferea nefericitul domn al Moldovei și tovarășilor săi de pribegie azil liber în Rusia [2]). Tot acolo țarul să fi oferit lui Dimitrie Cantemir titlul de « *Principe de Movilău* » [3]).

Aceeași comisiune de recensemânt înregistră în 1817 la *Râșcov* 4 preoți, 3 diaconi, 1 ponomar, 2 mazili, 7 ruptași, 119 gospodari, 3 burlaci și 88 familii jidovești, la un loc deci 327 familii sau 1.635 suflete. Proprietara Râșcovului era mânăstirea Golia din Iași, care primise această danie din moștenirea Ruxandei, fiica lui Vasile Lupu, precum s'a amintit mai sus.

Pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea Movilăul nu era numai un însemnat centru comercial, ci și o vatră de învățătură creștinească. Acolo, « la târgul Movilăului, care iaste între hotarul Rusiei și al Moldovei » înființă protopopul *Mihail Strilbițchi* o tipografie moldovenească [4]), de sub teascurile căreia ieșiră la 1786 « Psaltirea proorocului și împărat David », iar la 1796 « *Istoria lui Alecsandru cel Mare din Macedonia și a lui Darie din Persida* ». Pe la începutul secolului al XIX-lea ființă la Movilău o școală sub conducerea unui « filosof grec », care era frecventată și de fii de boieri din Basarabia. In 1868 a jucat la Movilău o trupă românească, o dovadă că elementul românesc de acolo era destul de puternic și dornic de cultură națională [5]). Mai apoi Strilbițchi își mută teascurile dela Movilău la *Dubăsari* unde se tipări la 1794 « *Ceaslovul Mare cu multe orândueli ale bisericii* », iar la 1796 « Psaltirea ». Tot la Dubăsari era sediul unei decasterii duhovnicești cu un protoiereu în frunte, care rămase acolo până la 1798, când sediul dicasteriei fu mutat la Tiraspol.

[1]) I. Halippa, *Lucrările Com. archivelor Guberniale din Basarabia*, III, p. 1 urm.; cfr. Ion I. Nistor, *Populațiunea Basarabiei* în « *Arhiva pentru Știință și Reformă Socială*, I, p. 90 urm.

[2]) Ion I. Nistor, *Pomenirea lui Dimitrie Cantemir Voevod*, în « *Anal. Acad. Rom. Ist.* » Ser. III. Tom. II, p. 242.

[3]) G. I. Zavira, *Operele lui Dim. Cantemir*, vol. V, prefața, p. VI.

[4]) *Mem. Soc. d. Ist. și Antichități din Odessa, o. p.* 140 urm.; D. Dan, *Protopopul Mihail Strilbițchi*, Cernăuți, 1912, p. 7 urm.

[5]) Șt. Ciobanu, *Cultura Românească în Basarabia*, pp. 33, 160 și 190.

Căzând planul lui Potemkin pentru crearea episcopiei Oceacovului şi Dubăsarilor, jurisdicţia bisericească asupra credincioşilor români din Transnistria rămase mai departe în seama mitropolitului din Ecaterinoslav, care în vremea aceea era însuşi Gavriil Banulescu-Bodoni, astfel că Românii transnistrieni se puteau bucura de părinteasca sa protecţie. Pe o planşă ce se păstrează la muzeul societăţii istorico-bisericeşti din Chişinău găsim între ctitorii Odessei şi pe mitropolitul Gavriil alăturea de împărăteasa Ecaterina, de ţareviciul Alexandru Pavlovici, de cnejii Suvarov şi Potemkin, de ducele Richelieu ş. a. [1]). Când chiriarhul Gavriil ajunse în fruntea nou înfiinţatei *mitropolii* a *Chişinăului şi Hotinului,* credincioşii din Transnistria fură încorporaţi noaei eparhii şi rămaseră în această legătură duhovnicească până la 1837, când luă fiinţă noua eparhie a Chersonului şi Tauridei cu reşedinţă mitropolitană la Odessa. Supunerea transnistrienilor sub jurisdicţia mitropolitului Basarabiei fusese cerută şi înfăptuită de mitropolitul Gavriil cu motivarea « că stepele Oceacovului ca şi Basarabia erau locuite de *Români*, Greci, Bulgari precum şi de colonişti de diferite naţiuni, iar *Ruşi erau foarte puţini* » [2]). Constatarea aceasta din partea unui cunoscător aşa de bun al oamenilor şi împrejurărilor din Transnistria, cum chiriarhul Gavriil Banulescu, aruncă o lumină foarte vie asupra situaţiei etnice de acolo. Ruşi propriu zişi nu se găseau în noua gubernie transnistriană, decât în oştire, în cler şi în tagma cinovnicilor. Populaţia cea mai veche se compunea acolo din Moldoveni, al căror număr sporise foarte mult pe urma politicei de colonizare a împărătesei Caterina a II-a.

Numai în ţara de sus a Transnistriei, în regiunea ce fusese desprinsă din Podolia, se găseau mase mai compacte de Ruteni sau Ucraineni cum se numesc ei astăzi. Administraţia şi limba rusească s'a impus aci pe cale oficială numai în cursul secolului al XIX-lea. Astfel vedem că administraţia românească de astăzi din Transnistria se poate rezema pe vechi temeiuri

[1]) P. Mihailovici, *Acte de Contribuţie Românească, la războiul Crimeii şi fondarea Odessei,* în « *Viaţa Basarabiei* », an. XI, Nr. 5—6 din 1942, p. 419.

[2]) *Mem. Soc. d. Ist. şi Antichităţi din Odessa,* D. 1, p. 217, Nr. 2; cfr. D. Dan, *Protopopul Mihail Strilbiţchi,* în « *Candela* », din Cernăuţi, p. 12 urm.

* A. R. - Memoriile Secţiunii Istorice. Seria III. Tom. XXV. Mem.
BIBLIOTECA

etnice, politice și culturale moldovenești care merită să fie scoase la iveală. In condițiunile acestea politice și sociale nu trebue să ne mire lipsa aproape totală de informațiuni narative sau documentare cu privire la conaționalii noștri din Transnistria din timpul stăpânirii țariste. Dară golul acesta în istoria Românilor transnistrieni este umplut cu prisosință prin bogăția informațiunilor ce se desprind din folklorul lor așa de variat. Datinele și obiceiurile lor la naștere, nuntă și înmormântare sunt identice cu cele ale fraților lor de dincoace de Nistru. Baladele și cântecele lor bătrânești, ghicitorile, descântecele și colindele nu se deosebesc de loc de cele din Basarabia, Moldova și Bucovina, precum a arătat de curând d-l N. P. Smochină, în colecția de literatură populară a Românilor de peste Nistru, ce a apărut în vol. V al Anuarului Arhivei de Folklor, ce apare sub înaltele auspicii ale Academiei Române. In comoara acestei bogate literaturi se oglindește întreaga lor viață cu îndeletnicirile lor obișnuite, cu toate durerile și bucuriile ei.

Indeletnicirile principale ale Moldovenilor transnistrieni stau în strânsă legătură cu *plugăria* și *creșterea* vitelor. Zice doară un cântec transnistrian:

« Bădița tot ara,
Iar lelița boronea,
Și grâu mândru răsăria » [1])

Un alt cântec auzit mai anii trecuți la Camenca, de Sergievski, zice:

« Pe cel pisc în arătură
Șuieră un voinic din gură
Caut la jug, *boii* nu-s
Da ce ni trebue nouă boi
Dacă suntem amândoi?
Ne-a dat tata *doi viței*
Și i-om crește și-or fi boi » [2]).

Sau

« La *oi*, la oi, măi ciobane,
Nu la fete supărete,
Ca fetele te-or maguli,
Dar oile s'or prăpădi » [3]).

[1]) T. T. Burada, *Conv. Lit.*, XVII, p. 287.
[2]) M. V. Sergievski, *o. c.*, p. 68. Ion I. Nistor, *Cântici Norodnici* în *Junimea Literară*, Nr. XXVII, p. 90 urm.
[3]) Dim. P. Pascu, *Colinde și Cântece de peste Nistru*, în *Conv. Lit.*, LXXV, p. 341.

Pe lângă grâu ei cultivă şi secară, zice doară cântecul popular:

« Taci, puicuţă, nu ofta
Că eu pe tine te-oi lua
Când a creşte *secara* 'n tindă
Şi-a bate ca spicu 'n grindă » [1])

Iar cât priveşte creşterea vitelor, cântecul zice:

Doare-mă, Doamne, mânile
Mânile şi spatele,
De boi tineri juguind
Şi *cai tretini* învăţând [2])

Cântecele lor populare ne dau cele mai bune informaţiuni asupra portului şi asupra caselor în care trăiesc. Zice doară cântecul:

« Când eram în tinereţi
Purtam *cuşmă de miel creţi*
Aveam cal de înşeuat
Şi vreo trei leliţe în sat » [3])

In alt cântec nevasta tânără se plânge:

« Mi-am bătut o cărăruşă
Pân' la măiculiţa 'n uşă,
Dar duşmanii au sărit
Şi cărăruşa mi-au îngrădit
Nici cu pari, nici cu nuele
Da tot cu vorbe rele » [4]).

Sau

« Colindătorii care umblă pe la « curţile »
Cu stuh acoperite
Cu lut lipite » [5]).

De aleasa inimii « *frumoasă ca zinele* », flăcăul lăsându-se « *fărmăcat* ».

« El de mână când a luat-o
La biserică a dus-o
La icoane s'a închinat

[1]) *Ibid.*, p. 70.
[2]) T. T. Burada, *O călătorie în satele moldoveneşti din gubernia Cherson* în *Conv. Lit.*, XVII, p. 287 şi *O călătorie la Românii din gubernia Kamenitz-Podolsk*, în *Arhiva* 1906, Nr. 12.
[3]) Ion I. Nistor, *Cânteci Narodnici*, *l. c.*, p. 92.
[4]) M. V. Sergievski, *o. c.*, p. 69; Ion I. Nistor, *Cânteci Narodnici*, *l. c.*, p. 91.
[5]) T. T. Burada, *l. c.*, p. 287.

Cu părinții s'au iertat
Și cu părinți și cu surori
Și cu noi colindători » [1])

Sau

« De însurat m'aș însura
Dar urîtă n'aș lua,
Eu am fost un blăstămat
Pe părinți n'am ascultat
Și-am luat urîta'n sat » [2]).

Românii transnistrieni cultivă grâu, secară, ovăz, meiu, păpușoiu, in și cânepă. Ei au introdus în regiunile transnistriene cultura viței de vie și a viermilor de mătase [3]). Zice doară cântecul:

« Printre vii, printre livezi,
Ian vin, maică, de mă vezi » [4])

Cu privire la viticultură un cântec transnistrian zice:

« Când s'ar face via 'n casă
Aș lega-o cu mătasă;
Când s'ar face via 'n pat
Aș lega-o cu bumbac;
Când s'ar face pe cuptor,
Aș lega-o cu fuior.
Călcăm vița cu chiciorul
Și bem vinul cu ulciorul
Bunu-i vinul de băut
Cu omul cel cunoscut,
Dar cu omul cel tiran
Se face vinul amar.
Poftim vin de mai cinstește
Ca la noi cinste mai este;
Poftim de închină tot,
Că mai este în poloboc » [5])

In jurul caselor lor, se găsesc pomete ca în Moldova. Moldoveanul ține mult la umbra răcoritoare a pomilor fructiferi din grădina sa. Casele sunt construite după modelul caselor moldovenești cu *prispă* și *cerdacuri* împrejur. Casele sunt văruite sau muruite cu humă. In jurul ferestilor dinafară se

[1]) *Ibid.*, p. 70.
[2]) Dim. P. Pascu, *l. c.*, p. 92.
[3]) I. Ursu, *Căile de pătrundere a elementului etnic românesc în Rusia*, în « *Viața Basarabiei* », XI, Nr. 5—6, p. 410.
[4]) Dim. P. Pascu, *Cântece și Colinde de peste Nistru*, în « *Conv. Lit.* », LXXV, Nr. 5—6, p 338.
[5]) Dim. P. Pascu, *l. c.*, p. 313.

găsesc ornamentații în diferite colori. In interiorul casei se găsește tradiționalul « cuptor »; în jurul pereților din interior sunt lăiți acoperite cu lăicere. La căpătâiul patului este așezată *lada cu zestre*. La grindă și după icoane se văd mănunchiuri de busioc, de văzdoage și de calapăr. Fetele își împodobesc cosița cu flori de câmp; flăcăii poartă și ei pe alocurea flori la pălărie [1]). Cântecele lor încep cu frunză-verde, iar jocurile lor sunt *hora, brâul, corabiască* ș. a. Și ei cred în descântece, vrăji și fermece, iar poveștile lor amintesc de feți-frumoși în luptă cu smei și cu bălauri pentru eliberarea Consinzenei. Limba vorbită de ei păstrează aceleași forme și pronunțări dialectale, ca și la frații lor din Moldova cu abreviațiunile caracteristice « măi Gio, măi Vasî, măi Ioa, în loc de măi Gheorghe, măi Vasile, măi Ioane. Ei umblă cu plugușorul de Sf. Vasile, iar colindele lor de Crăciun încep cu florile dalbe și Ler-Doamne. La nunți intervin tradiționalii peținători și conacari, iar scripcarii și cobzarii fac să răsune duiosul « Taci mireasă, nu mai plânge » [2]).

Bisericile erau clădite din lemn și acoperite pe alocurea încă cu stuh. Mai rare erau construcțiile de piatră. Ca ctitori apar ca și în Moldova proprietarii satelor, ca Maxim Ciorbă în comuna Maximeanca, numită după numele său de botez, ca negustorul Nicolai Hagiul în Noul-Mirgorod, ca Emilian Suceveanul în Andreevca sau Andreiești, ca Hârjău în Harjauca, Moise Ducinschi în suburbia *Moldovanca* din Odessa, numită astfel după Moldovenii care trăiau acolo. Biserica din Alexandreni (Alexandrovca) s'a zidit « după dorința și cererea nobililor și locuitorilor de neam Moldoveni » care trăiau acolo încă « de pe vremea Turcilor » [3]). Bisericile sunt închinate Adormirii Maicei Domnului, Sfintei Treimi, Pogorîrii Sf. Duh, Nașterii Maicei Domnului, Acoperemântului Maicei Domnului, Sfinților Arhangheli Mihail și Gavrilă, Sf. Nicolai, Sf. Gheorghe, S-ta Paraschiva, Sf. Ioan, S-ta Varvara, Sf. Ilie, Sf. Arsenie, Sf. Adrian și Natalia, Sf.

[1]) T. T. Burada, *l. c.*, 285 urm.; Dim. P. Pascu, *Cântece și colinde de peste Nistru*, în « *Conv. Lit.* », LXXV, Nr. 5—6, p. 339 și 343.

[2]) *Ibid.*, p. 287 urm.

[3]) *Mem. Soc. d. Ist. și Ant*, din Odessa, II, p. 140 urm.; I. Frațiman, *l. c.*, p. 46 urm.

Iosif, Sf. Alexandru, Sf. Dumitru, etc. La *Roghi* lângă Tiraspol și la *Paștel* lângă Ananiev se aflau *schituri*, unde slujba se făcea în românește și rusește [1]).

Pe lângă ocupațiunile lor agricole, Românii transnistrieni se mai îndeletniceau și cu cărăușia. Cântecul popular zice:

« Și a încărcat badea douăsprăzece cară
Cu pohoară
Și s'a dus la Nistru la moară »

Alt cântec zice:

« Badea acasă a alergat
Un cal graur a luat
Pe dânsul s'a aruncat
La târg la Liaveta a plecat » [2])

Pentru drumeție se simțea nevoia de *fântâni* și de *poduri*. De aceea se lăuda faptele viteazului care:

« Fântâni bune au făcut
Cu apă bună de băut;

iar

Pe la gloduri,
Făcut-au poduri » [3])

De asemenea arată balada locală:

« Dela Nestru până 'n Crâm
Din Bugeac și până 'n mare
Sunt tocmai patru hotare » [4])

Nu lipsesc nici aluzii la solidaritatea etnică românească, ca bunăoară în versurile auzite la Râbnița din gura unui moșneag de 70 de ani:

« Frunzișoară, lojioară,
Să strâng frații gramagioară
La Nestru, la mărgioară » [5]).

Semnificative sunt versurile apocaliptice culese de Burada din gura unor bătrâni din comuna Iasca, *versuri* prevestitoare ale prăpădului bolșevic de astăzi:

« Mult stau, Doamne, și gândesc,
Să te 'ntreb să îndrăsnesc,
Când a fi veacul de-apoi,

[1]) Ion I. Nistor, *Românii Transnistrieni*, p. 72.
[2]) T. T. Burada, *l. c.*, p. 287.
[3]) *Ibid.*, p. 288.
[4]) Z. Arbore, *Basarabia*, p. 197.
[5]) Dim. P. Pascu, *l. c.*, p. 340.

Când s'a mântui lumea cu noi,
Sfârşenia pământului,
Intunecimea soarelui ?.
Cu bun dreptul spune-voi
Când va fi veacul de-apoi.
Când a bate fiu pe taică,
Când a bate fică pe maică
Frate mai mic pe cel mai mare
Soră mai mică pe cea mai mare.
Atunci sfârşenia pământului
Potopul creştinului ! » [1])

Prezicerile bătrânilor din Iasca s'au împlinit. Pe ruinele trecutului se înalţă o lume nouă, pe care ne-o zugrăvesc cu măiestrie următoarele versuri:

« Frunzuliţă foi de munte,
Adu-ţi, Moldovene, aminte
Cum trăiai tu înainte
Ca copil fără părinte.
Tu ai fost nenorocit
Şi de carte ai fost lipsit
Tu steteai mereu în loc
Când în lume se varsă foc.
— Frunzişoară păpuşoi
Am ieşit noi din nevoi;
Soarele s'a ridicat
Şi pe noi ne-a luminat.
Amu noi avem carte
Scumpă-i şi cu dreptate;
Cine vrea sa-o cetească
E pe limba moldovenească » [2])

Versurile acestea apărură la 1924 în « *Plugarul Roşu* » organul de propagandă al Republicei Autonome, Socialiste Sovietice Moldoveneşti. Ele erau menite să facă să tresalte de bucurie inima Moldovenilor transnistrieni, pe urma amăgirilor şi făgăduelilor deşarte ale oficialităţii sovietice, dar cartea adevărat moldovenească a pătruns în Transnistria numai deodată cu dorobanţul desrobitor. Ea este pe adevărata limbă moldovenească pe care fraţii moldoveni de acolo o citesc astăzi cu pricepere şi însufleţire.

Folklorul moldovenesc de dincolo de Nistru, în pulsaţia sa viguroasă a servit şi tineretului transnistrian ca izvor de

[1]) T. T. Burada *l. c.* p. 289.
[2]) *Plugarul Roşu*, Nr. 17 din 28 Septemvrie 1924.

inspirație pentru modestele sale încercări de creație poetică. Drept dovadă poate servi faptul că baladele și cântecele populare au fost adunate de cărturarii localnici și publicate în ediții oficiale. O publicație de acest fel este broșura intitulată: *Cântici moldovenești (norodnici) culesî di P. Chior*, editura di Stat a Moldovie, Balta 1927 [1]). Regretăm că broșura aceasta de cântece populare transnistriene nu ni-a stat la îndemână. La 1924, revista « *Moldova Literară* » grupa în jurul ei un frumos mănunchiu de cărturari transnistrieni, din care reținem numele lui *Nicolai Smochină*, refugiat în țară, a lui *Toader Malai*, *Nicolai Țurcan*, *Simion Dumitrașcu*, *Petre Chioru*, *Mihai Andreescu* ș. a. Curând numărul colaboratorilor « Moldovei Literare » se completă cu elemente tinere, care își primeau educația la « *Institutul Moldovenesc* » de pe lângă universitatea din Odessa. Din grupul tinerilor scriitori transnistrini, din Republica Moldovenească făceau parte *Mitrea Marcu*, *Alexandru Caftanachi*, *Iacob Doibani*, *Ion Corcin-Corcinschi*, *Dumitru Batrâncea*, *Nistor Cabac* ș. a. Tinerii scriitori transnistrieni se emancipară de influența sovietică cosmopolită și se ridicară cu vremea la înălțimile senine ale celei mai curate simțiri și gândiri naționale românești. Simțimintele acestea n'au putut fi înnecate în puhoiul publicațiunilor comuniste, pe care propaganda bolșevică îl revărsase asupra moldovenimei transnistriene, cum erau: *Declamatorul Moldovenesc*, *Oktober în Moldova*, *Pajina Literară*, *Foaia Moldoveneäscă*, *Pajina Moldovenească*, pe lângă altele amintite mai sus ca *Plugarul Roșu* etc. [2]). Cercul literar moldovenesc dela Tiraspol căzu curând jertfa vigilenței Gepeuului, iar membrii cercului arestați și deportați în Siberia sub învinuirea de « *naționaliști* », de « *Români* » și « reacționari » și numai Dumnezeu știe dacă tinerii martiri ai simțirii românești se mai găsesc astăzi încă în viață. Dar ceea ce n'a putut fi înnăbușit, este scrisul lor, care dăinuește și încântă azi mai mult ca oricând sufletele Moldovenilor transnis-

[1]) N. P. Smochină, *Die Rumänen zwischen Dnjestr und Bug*, București, 1942, planșa V.

[2]) N. P. Smochină, *Die Rumänen zwischen Dnjestr und Bug*, București, 1942, planșele IV, IX, X, XI, XII și XIII.

trieni din rândurile cărora aceste tinere mlădițe se ridicaseră la lumină. La chemarea lui Caftanachi, fiu de culac moldovean din *Stroeștii* Transnistriei:

« Dela ecuator la poluri
Ingustați intervalul
Intre planete !

răspunde *Nistor Cabac* cu glas sonor:

« Mai răsună *doină hăiducească*
Cum ieri prin văi ai răsunat;
Tu din gura lumii te-ai iscat
Pentru o *viață sfântă plugărească* » [1]).

Loviturile brutale ale amnarului bolșevic în cremenea etnicității moldovenești, a produs scântei, care n'au întârziat să aprindă în suflele Transnistrienilor focul sacru al solidarității naționale. Această flacără de lumină și căldură a grăbit procesul de emancipare a spiritualității transnistriene de sub teroarea doctrinelor cosmopolite și de îndrumare a ei spre înălțimile senine ale felului de gândire și simțire românească, unitară și generoasă. După o epocă de rătăcire în haosul comunist, aceste elemente răzlețe ale neamului nostru și-au deschis singure calea spre matcă, supunându-se instinctiv legilor gravitației planetare, în virtutea căreia corpurile mai mici tind spre cele mai mari. Bucuria regăsirii nu putea primi o expresie poetică mai frumoasă și cu înțeles politic mai adânc, decât în Oda lui Nistor Cabac închinată Nistrului din care desprindem următoarele versuri profetice:

« Curgi mereu și spală-ți rana adâncă
Căci tu veșnic, Nistre, vei trăi.
. . . . . .
Când va fi din d o u ă lumi *o* țară
Iar tu un râu de *vajnice 'nfrățiri*.

[1]) H o r a ț i u I o n e s c u, *Poetul și prozatosul transnistrian în lumina adevărului literar*, în « *Viața Basarabiei* », XI, 5—6, p. 151.

ANEXA 1

JOURNAL ÜBER DIE REISE ZU LANDE VON CHERSON NACH WIEN, DURCH NEU-RUSSLAND, BESARABIEN UND DIE MOLDAU

28. Okt. 1782.

Mittags um 12 Uhr bin ich mit dem Buchhalter der Willehofischen Handlung, H. Olivieri, mit meinem Schiffschreiber Lauter, dann mit meinem Bedienten von *Cherson* mittelst 2 Kibitken (dies sind hier Landes gewöhnliche Fuhrwägen oder Landkutschen, wovon die Eigenthümer Iswolscheken genannt werden; diese Wägen sind hoch wie die Hungarischen Talicken, aber kürzer und schmäler, so dass nur 2 Personen gegeneinander sitzen können) abgegangen, und für jede Kibitka von Cherson bis Oviopel durch 240 Werste 12 Rubeln accordiret.

Um 1 Uhr haben wir ausser Cherson in einem Thal, wo etliche neue Häuser mit Lustgarten angelegt sind angehalten, um die Pferde zu tränken, weil man von dannen durch eine lange Strecke zu keinem Wasser kömmt.

Um 2 Uhr von dannen abgegangen, und um halb 4 Uhr zu einer Hütte an einen Hügel gekommen, wo die aus Pohlen kommende Wägen durch 3 Täge Contumaz halten müssen, und nachdem wir ohngefähr 6 Stunden über eine unübersehbare und durchaus öd liegende Ebene hingefahren, sind wir Nachts um 9 Uhr in einem Thale nahe am Ingulfluss bey etlichen Häusern angekommen, wo wir übernachteten.

Den 29. Morgens um 6 Uhr aufgebrochen, und wieder wie Tages zuvor über hohe ebene Haiden passiret, die hin und wieder mit hohen aufgeworfenen Erdhügeln versehen sind. Um 8 Uhr kamen wir in ein tiefes breites Thall, wo nahe am Ingulfluss 4 neue Häuser stehen. Durch dieses ohngefähr halb Meile breites Thall, welches durch den ohngefähr 12 Klafter breiten Iugulfluss durchströmt wird, sind wir bis 9 Uhr hingefahren, da wir an einen grossen See, den dieser Fluss formiret das neue Dorf *Pollotzka* antrafen, nicht weit von dannen leget das in Cherson stehende Serbenskische Regiment ein anderes neues Dorf an. Von diesem Dorf fuhren wir wieder auf die berührte hohe Ebene, wo sich um $^{8}/_{4}$10 Uhr bey einem Hügel der Weeg theilte, so dass der rechte gerade auslaufende nach Elisbet, der andere hingegen, links in einem Thall gehende nach Oviopel führet, nachdem wir noch ein Stück in diesem ebenen Thall hingefahren, haben wir den Ingul-

Fluss, wo er kaum 2 Klafter breit, mithin am schmälesten ist, auf einer ganz schlechten Brücke passirt, und um 11 Uhr in den nämlichen Thall bey einem gewesten Zaporosen Haubtmann zu Mitag gefüttert. Nachmittag um 2 Uhr sind wir von dannen ab über hohe Ebene und Abends um 5 Uhr in einem tiefen Thall durch den Bach Gramaklea gefahren, an welchen weiter oben abermahl ein Zaporosen Haubtmann wohnet, welcher dermahlen das Dorf *Katsik* von seinen Nahmen anleget, in welchen wir übernachtet haben; dieser Zaporosen Haubtmann, welcher den Rang eines Capitains in der russischen Armée beybehalten, soll bis 3.000 Ochsen und Pferde haben.

Den 30. früh um 3 Uhr sind wir von *Gramaklea* abgefahren, und nachdem wir wieder eine hohe Ebene passiret, sind wir um 6 Uhr in ein steinigtes Thall gekommen, wodurch der Bach *Ielonatz* flüsset, und wo dermahlen nur eine eintzig Pohlnische Familie in einer Erdhütte wohnet. Von Ielonatz angefangen ist das Land nicht mehr so eben, sondern mit mehreren Thälern durchschnitten, mithin ein Hügel nach dem andern, um 12 Uhr passirten wir abermahl in einen sehr steinigten Thall den *Mortwa Woda Bach*, wo eine Mühle angelegt wird, und ein ziemlich grosses Haus steht. Um 1 Uhr sind wir in das ebenfahls in einem Thal an einem Bach liegende Dorf *Kersinska* gekommen, welches der Major Peter Michailowitsch theils mit ausgedienten Soldaten, theils mit pohlnischen Bauern anleget. Um 3 Uhr von dannen wieder abgefahren, und nachdeme wir meist durch hohe Ebenen passiret, sind wir Abends um 7 Uhr bey dem blos von ausgedienten Soldaten an den Bogfluss neu angelegten Dorf *Constantinowska* angekommen, und haben alda in einem Hause übernachtet, wo 4 alte unverheurathe Soldaten die Haus Familie ausmachten, die zu ihrer Bersorgung, und Ansiedlung ab Aerario 1 Haus, den nötigen Grund, 2 Ochsen, 1 Pferd und 1 Kuh erhalten haben. In den Bogfluss ist alda eine Verzäunung zum Fischfang, worüber das Wasser mit einem starcken Sausen hinfällt.

Den 31. früh um 6 Uhr von Constantinowska wieder ab, und über verschiedene mit steinen vermengte Hügel längst dem Bogfluss hingefahren, um ½9 Uhr sind wir abermahl in einen tiefen steinigten Thall über den Bach *Karabin* gefahren, und um 10 Uhr in den ebenfahls von gedienten Soldaten und pohlnischen Bauern neu Angelegten dem H. Generalen Grafen Tekelj gehörigen Dorf *Michea* angekommen. Dieser Orth ist wegen zwey Stücken besonders merckwürdig, erstens wegen einem beträchtlichen Fischfang der im April und October vorgenohmen wird und wovon die Fische in grosser Menge nach Pohlen verführet werden, und wovon sich die Türcken und Russen, weil der Fluss die Gräntze scheidet, den Nutzen theilen. Zweytens wegen einer beträchtlichen Mühle an dem Bogfluss, wozu die felsichte Bettung des Stroms einen natürlichen Mühlgang verschaffet, welcher durch einen ohngefähr 2 Klafter hohen Fall 7 Räder treibet, wovon 4 Mehl mahlen, 2 Brein stampfen, und 1 Tuch walket, oder stampfet, diese Mühle hat bereits zur Zeit der Zaporosen, aber nur mit 1 Gang existiret. Ober diesem

Dorf ist auch eine seichte Passage durch den Bog, wo bey kleinem Wasser durchgefaren werden kann, wegen dieser und den viellen Klippen, und Steinen, ist dieser Fluss unschiffbahr, indeme fast beyde Ufer desselben blosse Steinwände sind, ober welchen sich die fruchtbahresten Ebenen befinden. Nachdeme wir in Michea 2 Stunden gefüttert, und zu Mitag gegessen haben, sind wir um 12 Uhr in *Oviopel* einen ebenfahls seit 4 Jahren ganz neu angelegten und schon ziemlich gross gewordenen russischen Orth angekommen, wo die beyden zusammenflüssenden Ströme Bog und Sinjuca ein dreyfache Gräntze ausmachen, indeme sie die Türkey, Pohlen und Russland von einander scheiden. Hier in Oviopel hatte ich den H. Major Bulevitsch-Constantinovich, einen gebohrnen Semliner, der alhier die Post-Einrichtung und Expeditionen über sich hatte, ein aus Semlin mit gebrachtes Schreiben übergeben, und durch denselben die in der Türkey zur Russischen Post-Expedition bestimten Pferde, samt einen russischen Janitscharen bis nach Jassi erhalten. Ausser denen oben berührten 3 Gränzen machte vorhin, ehe als die Russen das Land der Zaporosen ocupirten, ein Graben, der zwerch von dem Sinjuca-Fluss ins Land gezogen ist, auch die Gräntz zwischen dem Lande der Zaporosen (welches jetzt neu-Russland genennet wird) und zwischen neu-Servien aus ohngefähr 600 Schritt von Oviopel lieget über berührten Graben in neu-Servien eine alte Erd-Schantze *Oreli* genannt, die beyläufig ein regulaires Fünf-Eck seyn kann, und worin ein alter Obristlieutenant Comandant ist, und eine Besatzung von Infanterie hat. Der Bogfluss ist alhier ohngefähr 30 und der Sinjuca-Fluss 25 Klafter breit, beyde rinnen sehr matt, und sind überflüssig tief zur Schiffahrt, weil aber eine Meile von hier die Bettung des Bogs sehr steinigt ist, und schwere Cataracten verursachet, so existiret hier keine Schiffahrt. Auf der Landspitze zwischen den beyden Flüssen lieget über Oviopolis in der Pohlnischen Ukraine das ebenfahls seit 4 Jahren neu angelegte schon zimlich beträchtliche den Fürst Lubomirsky gehörige Dorf *Bogopolje*, und von diesem gegenüber den Bog lieget in Besarabien das schon alte türckische Dörfchen *Olt*. Von Bogopolje sind 2 Seile, eines über den Bog nach Olt, und eines über die Sinjuca nach Oviopolis gespannt, an welchen auf 3 grossen Oranitzen gebaute Glieder, statt Überfuhrs-Plätten dienen, über die erstere gehet eine ohnunterbrochene Passage mit Mehl, Früchten und Schmalz aus Pohlen nach Ozakow. Über die letztere hingegen gehen ausser obigen Producten auch noch Brandwein, und Schiffbauholz nach Cherson, von beyden Örtern gehet wieder Salz zurück. Von Cherson bis Oviopolis ist kein Baum, und nur bey denen wenigen neu angelegten Dörfern etwas bebautes Land zu sehen, das übrige sind lauter obschon fruchtbahre, dermahlen aber noch unbenutzte Haiden, auf welchen vorhin die Zaporosen, welche meist von der Viehzucht lebten, ihr Vieh weideten, und worauf dermahlen das schönste Gras verdorret. Von Cherson bis an den Ingulfluss weiter hingegen, ist das Land voller Hügel, die durch sehr tiefe, steinigte, mit Bächen durchströmte Thäller von einander

geschieden werden, in welchen noch einige Zaporosen wohnen, und wo dermahlen Dörfer angeleget werden sollen. Längst dem Bog sollen bereits von verschiedenen gedienten Officieren, unter welche dieses Land meist vertheilet wird, bis 20 Dörfer angelegt seyn, in welchen dermahlen theils wegen denen in der Crim vorgehenden Troublen, theils wegen denen nach Besarabien emigrirten Zaporosen 4 Regiment Infanterie, und 3 Regiment Husaren cantoniren.

Den 1. November nachmittag um ½3 Uhr sind wir mittels 2 dreypännigen und 2 zweyspännigen ungemein kleinen Postwägen, für welche auf eine 50 Werste oder 10 Stunden lange Post-Station zusammen 3 Rubel, oder 5 bezahlet werden, von *Oit* abgefahren, und nachdem wir das Dorf *Camenimiesto*, in welcher Gegend sich der Bach *Godroma* in den Bog ergiesset, passiret, sind wir des Nachts um 11 Uhr in der ersten Post-Station *Crisova* angekommen.

Den 2. in der Nacht um 1 Uhr sind wir von dannen wieder abgefahren, um ½7 Uhr haben wir das türkische Dorf *Holme* (wo gerade gegenüber dem die Gräntz scheidenden Bach Godroma ein weit beträchtlicheres ebenfahls Holme genanntes pohlnisches Dorf lieget) passiret, um ½9 Uhr hielten wir in dem Dorf *Parolite* ohngefähr halbe Stunde an, wo gegenüber das auch grosse pohlnische Dorf *Nemirosky* lieget. Gleich darauf bliebe uns ein anderes pohlnisches Dorf *Andriaschek* rechts, und um 10 Uhr kamen wir in der grossen volkreichen Stadt *Balta* an, wo über dem sehr morastigen Bach Godroma eine lange schöne hölzerne Brücke nach der ebenfahls pohlnischen zimlich beträchtlichen Stadt *Balta* gehet, wo auf der Anhöhe ein mit einem Graben umzogenes, und 3 Canonen versehenes Herrschaftshaus stehet; diese Stadt sowohl als alle bishero genannten pohlnische Dörfer gehören dem Fürsten Alexander Lubomirsky. Um 1 Uhr sind wir von der Poststation Balta wieder ab und über meist hohe kahle Berge bis 6 Uhr nach der 3. Post-Station *Stauvro* die ganz einschichtig lieget gefahren. Um 9 Uhr in der Nacht sind wir von dannen wieder abgefahren, und des Nachmitags um 3 Uhr in den letzten zimlich beträchtlichen türkischen Orth *Dombosar* (Dubosar) angekommen, wo wir wegen der Passage über den Dniester den Anbruch des Tages erwarten mussten. Die Gegend von Oviopel hieher ist meist sandig und kahl ohne Holz, nur hinter Balta passiret man ein kurzes mit eichenen Gesträuchen bewachsenes Gebirg.

Den 3. früh um ½8 Uhr sind wir auf einem über 3 Oranitzen gebauten Glied den sanft rinnenden ohngefähr 50 Klafter breiten, und 2 bis 3 Klafter tiefen Dniesterfluss passiret, welcher von Akermann über Bender bis an die pohlnische Gräntze nach Raskov so wohl gegen als abwärts schiffbahr seyn solle; dieser Fluss scheidet die Gräntz zwischen der Moldau und Besarabien. Um halb 9 Uhr sind wir in dem nahe an Dniester gelegenen Dorf *Crevelin* angekommen, wo wir die ersten wallachischen Post-Pferde erhalten. Um 12 Uhr haben wir in den neu angelegten wallachischen Dorf Budieste angehalten. Um 3 Uhr Nach-

mitag sind wir in der an den beyden Anhöhen eines breiten Thalles liegenden zimlich grossen Handelsstadt Kisinov angekommen, wo durch das Thal der Bach Puck rinnet, der alda verschiedene Moräste verursachet, über welche 2 dichte Brücken zur Communikation der Stadt liegen. Abends um 7 Uhr sind wir von Cisinov abgegangen, und wegen schlechten Pferden erst den 4. früh um 9 Uhr in der Poststation Boridko (anch Calaras) angekommen, wo ebenfahls der viele Moräste verursachende Puekbach vorbey rinnet, Zwischen Budieste und Boriako kreutzet sich die Strasse, und auf diesem Kreutzweege habe 15 grosse mit 4 Ochsen bespannte leere Wägen gefunden, welche von Galatz leer zurückkommen, als wohin sie von Kolla, 4 Stunden von dannen, landesfürstliche Frucht pr. Robot geführet, und 5 Wochen auf der Reise zugebracht haben, indeme sie zur Hinreise 2, in Galatz zur Abladung 2 und zur Rückreise 1 Woche brauchten. Um 11 Uhr sind wir von Boriaco abgefahren, und nachdem wir einen sehr hohen meist mit Buchenholz bewachsenen Berg passiret, sind wir Abends um $^1/_2$6 Uhr in der einschichtigen Poststation Rasina angelanget, wo in der Entfernung von $^1/_4$ Stunde ein Dorf auf dem Berge lieget.

Den 5. Morgens $^1/_2$7 Uhr sind wir von Rasina abgegangen, und nachdeme wir 2 hohe kahle Berge passiret, sind wir um 9 Uhr auf einem über 3 Oranitzen gebauten Glied den ohngefähr 20 bis 25 Klafter breiten und ziemlich tiefen Pruth-Fluss passiret, welcher in seiner mittelmässigen Höhe, die er zu haben schiene, ganz sanfft rinnt, und hohe bruchgestöttige Ufer, grosse Krümmungen, dann vielle Stöcke in seiner Bettung hat, welches vermuthen lässt, dass er bey Überschwemmung sehr reissend seyn muss. Nachdeme wir noch über einen kleineren Fluss auf einer geschlagnen Brücke, und über 2 hohe kahle Berge passiret, sind wir um 11 Uhr in Iassi angekommen.

Von Oviopel oder Olt	nach	Crisova	sind	10	Türckische Stunden,
weiters	»	Balta	»	10	» »
	»	Stavro	»	10	» »
	»	Dombosar	»	10	» »
	»	Kisinov	»	6	» »
	»	Kalaras	»	8	» »
	»	Rasina	»	8	» »
	»	Iassi	»	4	» »

Summa 66 Türckische Stunden.

Diese türckische Stunden, welche ohngefähr $^2/_3$ einer teutschen Meile ausmachen, werden von denen Russen zu 5 Werste pr. Stund gerechnet, so dass die jenseits stehenden 66 Stunden, im ersten Fall 44 und in 2. 48½ teutsche Meilen betragen.

Iassi ist die Haubt- und Residenz-Stadt des Hospodaren oder Fürsten vom der Moldau; sie ist sehr gross, lieget auf einer angenehmen Anhöhe, hat vielle solide und auch prächtige Klöster und Kirchen, eine Menge

von guten Materiale erbauten Häuser, und vielle schöne Palläste, worinnen die Hofbeamten und Bojaren wohnen. Es sind auch hier vielle deutsche Handwerksleute, und Künstler, die eine Evangelische und eine Catholische Kirche haben; die Einwohner treiben sehr grossen Handel mit allen Gattungen in- und ausländischen Producten, vielle von den hiesigen Kaufleuten besuchen die Märckte zu Debrezin, und Gratz, von wannen sie eine Menge dortländiger Producte durch Siebenbürgen ins Land schaffen. Hier sind auch alljährlich 2 grosse Vieh-Märckte, wo die Siebenbürger eine grosse Anzahl Ochsen hollen.

Den 8. früh um ½11 Uhr nachdeme wir von dem Aga des Orths einen Pass über die Grenze gehen zu können empfangen, sind wir von Iassi ab, und über 2 hohe kahle Berge gefahren, von ½3 bis ½4 Uhr bey einem neuen an dem Damm eines grossen Deiches in einem tiefen breiten Thall gelegenen Wirtshaus angehalten, und Abends um ½7 Uhr nachdeme wir eben wieder über hohe kahle Gegenden passiret, bey einem einschichtigen Wirtshaus, Danin genannt, angehalten.

Den 9. früh um ½7 Uhr von dannen abgegangen, und um 8 Uhr, den kleinen ohngefähr 2 Klafter breiten Fluss Milet über eine hölzerne Bruchen passiret und nicht weit davon bey dem einschichtigen Wirtshaus de Lana ohngefähr 1 Stunde lang angehalten. Um 12 Uhr bey dem in einem breiten hin und wieder mit Bäumen bewachsenen Thall gelegenen Preusen-Wirtshaus Mitag gefüttert. Dieses Wirtshaus hat diesen Namen von dem vorhin alda gestandenen Preusen-Comando, welches in der Moldau Pferde gekaufet und alhier versamlet hat. Nicht weit von hier bleibet über einem Bach lincks das Dorf Drakschano. Abends vor 5 Uhr musten wir wegen übler Witterung in einem einschichtigen Wirtshaus übernachten, welches ebenfahls in einen Thall bey einem sehr morastigen Bach lieget.

Den 10. früh ab, und gleich darauf über einen sehr gefährlichen Damm eines Deiches an welchen eine Mühle ist, gefahren, und während einem anhaltenden Regen um 12 Uhr in der grosen, und wegen viellen Handel beträchtlichen Stadt Botuschan angekommen, wo wir wegen schlechter Witterung, und wegen der Besorgniss nicht über den Sireth passiren zu können, übernachten musten. Von Iassi bis hieher sind wir mittelst 2 dre spännigen Wägen gekommen, die wir von Iassi bis Suczava an unsere Gräntze jeden für 8 Piaster bedungen haben. Nachdeme wir aber alhier erfahren, dass wir in Suczava keine Contumace machen dürfen, und sich alhier ein Jud mit 2 vierspännigen Wägen befunden, so haben wir unsere Wallachische Wägen zurückgeschickt, und diesen Juden bis Czernevich für 2 Ducaten bedungen.

Den 11. Morgens 7 Uhr sind wir bey einem noch trüben Wetter von Bo uschan abgegangen, haben bald darauf in zwey verschiedenen Thälern einen Deich-Damm (unter welchen Mühlen waren) und endlichen einen ganz sanfft aufgehenden bergichten Wald, und hinter diesen ein rechts bleibendes Dorf passiret. Um 12 Uhr sind wir über den sehr hoch angeloffenen, und sehr reissenden ungefähr 15Klafter breiten Sireth-

Fluss, auf einem über 3 Oranitzen gebanten Glied passiret, und haben für einen Wagen mit 4 Pferden 30 kr. Überfuhr Lohn bezahlt. Und nachdeme wir noch durch 2 auf Bergen in waldichten Gegenden gelegene Dörfer Salzie, und Polopen passiret, sind wir ohngefähr ¼4 Uhr bey der Moldauisch und Kaiserl. Gräntz angekommen, wo wir den Moldauischen Mautner einen aus Iassi von dem dortigen Aga mithabenden Pass nebst einer Mauth von 14 Para übergeben musten. Endlichen sind wir auf 3 geschlangenen Joch-Brücken über den Suczava-Fluss gefahren, und um ½ 5 Uhr in der hoch auf einen Berg gelegenen grossen Stadt Suczava angekommen.

Von Iassi bis La Danir werden gerechnet	6	Stunden,
von La Danir bis ans Preusen-Wirtshaus	6	»
von Preusen-Wirtshaus bis Botuschan ...	4	»
Mithin von Iassi nach Botuschan	16	»
Von Botuschan nach Suczava	6	»
Folglich von Iassi nach Suczava	22	»

Das sind beyläufig 15 teutsche Meilen.

Die Wege von Iassi waren bey der mahligen übler Witterung und hohen Wässern sehr schlecht, wesshalben wir auch den sonst kürtzern nach Suczava führenden Weg über die Überfuhr bey Thischutz nicht passiren konten.

Von Suczava giengen wir bey der üblesten Witterrung, und schlechten Wegen über Czernevich, Lemberg, Cracau, Olmütz in 30 Tagen nach Wienn.

Wienn, den 8. Martii 1783.

Lauterer Hauptmann

DIE SÜDLICHEN PROVINZEN DES RUSSISCHEN REICHES (TABELLEN)

Gouvernements, Einwohner	Flächen-Inhalt	Kreise	Klima	Topographische Beschaffenheit des Bodens	Flüsse	Strassen	Boden	Produkte	Militairisch-statist. Bemerkungen
Grodno (Litthauen) 600.000 E.	800	8	gemässigt	flach, von Hügeln durchzogen, mit guter Bewässerung	Niemen, Bug	von Brestlitowsky bis Pruszans gut, von da bis Slonin und weiter bis Nieczwicsz abwechselnd sumpfig u. waldig. Die Brücken über die kleinen Bäche und Flüsse sind höchst gefährlich zu passiren. Von Grodno bis Lida durch flaches Land, Sand und Haide. Von Nowogrodeck u. Slonim bis Lida auf dem elinken Niemen-Ufer durch Wälder, auf dem rechten durch Sand und Haide.	fruchtbar, aber sumpfig, zum Theil auch sandig und thonig.	Getreyde, Holz, Viehzucht.	*Grodno* hat ein altes verfallenes Schloss mit tiefen Graben; grosse Tuchfabrik, blühender Handel. *Brezsk* ist befestigt, hat ein Felsenschloss am Bug. *Lida* hat ein festes Schloss. (Bey Grodno ist eine Brücke über den Niemen).
Wolynsk (Klein-Pohlen) 600.000 E.	380	12	gemässigt	hügelig, viele Sümpfe, Seen, Moräste u. Wälder.	Pripetz, Bug	Von Dubno über die Ikwa, bey Ostrog über den Goryn, bey Nowogrodek über den Slucz, meistens durch Wälder, an den Ufern etwas morastig; von Nowogrodek sowohl als Sytomir nach Owrucz geht die Strasse durch Haiden und Moräste. Von Dubno über Lucz nach Kowel gute Strasse durch Wald, Sand und Haiden; von da bis Pinck sumpfig und morastig.	sandig, thonig, sumpfig, salpeterreich, im ganzen fruchtbar.	viel Getreyde, Taback, Holz, Viehzucht.	*Zytomirsk*, Hauptstadt, nur 1.800 Einw. *Kremenez* hat ein Schloss. *Dubno*, 6.000 Einw., gut zu befestigender militarischer Punkt.
Podolien (Ukraine) 1.181.153 E.	700	12	gemässigt, mild gesund	hügelig, von Landrücken durchschnitten.	Dniester, Bog, Smotriza, Irma, Woltschick, wenig Seen u. Sümpfe	von Kaminicz nach Sitomir hügelig, an den Flussufern sumpfig, zwischen Ulanow u. Berdyczow sandig. Von Mohilew nach Bradaw auf sanften Anhöhen.	lehmig, aber umgemein fruchtbar.	Getreyde im Überfluss, vortreffliche Wiesen, ansehnliche Viehzucht. Eisen von geringer Güte, Holz für den Bedarf.	Hauptstadt *Kaminitz* am Einflusse der Smotriza in den Dniester, 1.200 Einw., befestigt. Hinter der Stadt altes verfallenes Kastell, an dessen Fuss das Fort der Dreyeinigkeit. *Brezlaw* (St. Petersstadt) am Bog, kleine Stadt mit Wall und Graben. *Winniza* am Bog, mit Wall.
Cherson 500.000 E.	650	8	gemässigt, sehr mild	hochgelegen, flach, Anhöhen nur an den Flussufern	Bog, Dniester, Ingul	sandig, am rechten Ufer des Dniepr u. zwischen Ingul u. Bog etwas bergig.	am Meere unfruchtbar, höher hinauf thönig und sandig.	Getreyde, wenig Holz, Viehzucht (Pferde, Rinder, Schafe), Salz, Salpeter.	*Cherson*, Festung am Liman des Dnieper, Hafen, 15.000 Einw. *Odessa*, kleine Festung, 5.000 Einw. *Oviopel*, kleine Festung mit 6 Bastions. *Tiraspol*, starke Festung am linken Ufer des Dniester. *Elisabethgrod*, Festung am Ingul mit 6 Bastionen.

Gouvernements, Einwohner	Flächeninhalt	Kreise	Klima	Topographische Beschaffenheit des Bodens	Flüsse	Strassen	Boden	Produkte	Militairisch-statist. Bemerkungen
Minsk (Litthauen) 834.619 E.	1.731	10	gemässigt, gesund	flach, morastig, waldig, wasserreich	Druz, Berebna, Pripetz, Niemen, Bug	von Pinsk bis Minsk abwechselnd Wälder und Sümpfe. Von Minsk bis Baryssow sandig und ungebahnt. Von Owrucz über Mozyr nach Korwal morastig.	Theils sandig, theils fett, im ganzen fruchtbar.	Obst, Holz, Getreyde, viel Viehzucht, Eisen	Der Oginskische Kanal vereinigt die Flüsse Schara und Iasolda, der letztere geht durch den Pripetz in den Dnieper: seine Länge beträgt 35 Werste (5 Meilen) und braucht 9—10 Schleusen.
Kiew 600.000 E.	600	7	gemässigt, mild	flach mit unbetenden Anhöhen, gut bewässert	Dniepr, Jaterew, Desna	von Sitomir nach Kiew schlecht, morastig, oft sandig.	fett, ungemein fruchtbar.	Getreyde im Überfluss, etwas Wein, viel Hornvieh- u. Schafzucht. Taback, wenig Holz.	*Kiew* liegt am rechten Ufer des Dnipr, 22.000 E. Schiffbrücke, die im Winter abgetragen wird. Die alte Festung Petschersk ist Theil der Stadt.
Mohilew (Weiss-Russland) 663.000 E.	867	12	gemässigt, gesund	flach, mit Hügeln durchschnitten, sumpfig, viele Seen	Dniepr, Prona, Drucz, Wochra, Osotr, Woitschassa, Beseda, Ipuk, Woscha, Nerda, Bassja, der See Sennoy	vortreffliche Landstrasse (von Minsk), sehr breit, mit Wassergräben, hügelig, abwechselnd mit Waldungen. Von Korwal nach Mohilew über mehrere Bäche u. kleine Flüsse am Dniepr hin, anfangs durch Wälder u. Moräste, daher beschwerlich. Von Bielicza nach Czerikow längs dem rechten Ufer der Soscha, bis Mocislaw sandig oder morastig, bis Smolensk morastig, weil hier viele kleine Flüsse und Bäche entspringen.	meist fruchtbar, viel Ackerland und Weiden, thonig und sandig, häufig mit Wald bedeckt.	viel Getreyde und Holz, Rindviehzucht. Eisen. An den Flüssen treffliches Bauholz und Masten.	*Uman* befestigte Stadt. *Mohilew*, 12.500 E. Lebhafter Produktenhandel; Erdwall. *Dubrowna*, eine der ersten Tuchfabriken des Reichs. *Babinowitschi*, Pristan an der Lutschossa. *Propoistl*, an der Mündung der Prona, palisadivstes Schloss. Bey Lesno wurde Löwenhaupt 1708 geschlagen. Im Kreise *Beliny* Eisenwerk.
Tschernikow (Ukraine) 750.000 E.	750	12	gemässigt, mild	flach, zum Theil sehr waldig	Dniepr, Desna (schiffbar), Sula	von Kiew bis Tschernikow am linken Ufer der Desna, sandig und Haide. Von Tschernikow nach Bielicza u. Mohilew voller Wälder u. sandig. Über Njejm nach Gluchow grösstentheils angebautes Land.	meist fruchtbar, viel Ackerland und Weiden, zur Hälfte bewaldet.	Überfluss an Getreyde und Holz, etwas Wein, wenig Viehzucht, Eisen, Taback.	*Tschernikow*, an der Desna, befestigt, Citadelle, 5.000 Einw. *Konotop*, an der Isotscha, Wall u. Graben. Bey *Gluchow* Salpetersiederey, Im *Starodubschen* Kreise Eisenhütte, Leinwandmanufaktur.
Jekaterinoslaw 600.000 E.	600	8	gemässigt, mild, trocken	flach, offen, etwas hochgelegen, daher trocken.	Dniepr, Orel, Samara, Donez, Ingul, Inguletz, keine Seen u. Sümpfe	von Jekaterinoslaw bis Elisabethgrod etwas gebirgig.	zum Theil holzlose Steppe, steinig u. sandig, in den Niederungen gut angebaut; treffliche Viehweiden.	Ackerbau u. Viehzucht, Salz, Salpeter, Brandwein, Zeuge, Leinwand, Tuch.	*Alexandrowsk* u. *Taganrok*, Festungen. *Nowomoskowk* am Dniepr, befestigt. Die *Ukrainische Linie* besteht aus mehreren Festungen u. Redouten u. geht vom Einfluss des Orel in den Dniepr bis zum Donetz. Die *Dniepersche Linie* besteht aus 7 Festungen.

Gouvernement Einwohner	Flächen Inhalt	Kreise	Klima	Bodenbeschaffenheit	Flüsse	Strassen	Boden	Produkte	Militairisch-statist. Bemerkungen
Poltawa 750.000 E.	700	12	gemässigt, mild	flach, ohne bedeutende Höhen	Dniepr	Von Kiew nach Poltawa sandig. Von Kiew nach Krementschuk im Frühjahre unfahrbar, weil der Flus stark austril.	fett, sehr fruchtbar, viel Velhweide.	Getreyde im Überfluss, vortreffliche Viehzucht.	*Poltawa*, 8.000 Einw. Festung mitten in der Stadt. *Krementschcuk*, Festungswerke, Salpetersiederey, Brücke über den Dniepr.
Taurien 250.000 E.	1.025	7	gemässigt, mild	Südl. u. östl. Theil Halbinsel gebirgig, am Festland sandige Steppe	nur kleine Küstenflüsse	sandig	ungemein fruchtbar.	Getreyde, wenig Wein, Salz, Salpeter, Eisen u. andere Metalle.	*Symferopol*, Hauptstadt, 1.800 E. *Sewastopol*, Kriegshafen (olym Achtijar, berühmte Handelsstadt von Colchis). *Arabat*, kleine befestigte Stadt. Kleinere Festungen: Tamruck, Kopil, Atschuck, Kinburn, Perekop.
Smolensk 953.735 E.	1.008	9	gemässigt,	meist flach, viele Sümpfe u. Moraste. Gebirgszug von N. nach S. Viel Wald.	Dnieper, Soscha, Wopok, Beresna, Düna mit Obscha Moscha, Kasplin Oka, Ukra, Wiasna, Wäsuga	Von Smolensk bis Dorogobusz uneben u. hügelig; zwischen Zaratesch u. Wiasma Waldung, die manchmal von Weiden u. Kornfeldern unterbrochen wird. Bei Wiazma begimt der ungeheure Wolchonskische Wald, durch den man bis Moskau 25 deutsche Meilen reist. Die Strasse ist in gemessener Breite durchgehauen.	lehmig, mit Sand u. Schwarzerde vermischt, im ganzen fruchtbar u. ergiebig.	Getreyde, beträchtliche Viehzucht, viel Wild u. Fische, Eisen, treffliches Bauholz u. Masten.	*Smolensk*, 12.000 Einw. 1.500 hölzerne Häuser, befestigt, starke Leinwandmanufaktur. Dniepr hier nicht schiffbar. *Gschatsk* am Gschat Anlegungsort für die Schiffe. Im *Belomschen* Kreise Eisen- u. Glashütte.
Orel 934.949 *L.*	755	10	gemässigt, mild gesund	flach mit Hügeln, gut bewässert, keine Seen u. Moräste	Resna, Sosna, Oka, Orel, alle im Fruhjahr schiffbar	wegen des schwarzen Bodens nur im Sommer und Winter unfahrbar.	sehr fruchtbar.	Rindvieh-, Schaf- u. Pferdezucht, Getreyde, Holz, Eisen.	*Orel*, 15.000 E., Leinwandmanufaktur. Im *Koratschower* Kreise Tuchmanufaktur. Zu *Daschkin* 11 Salzmagazine. Bey *Mzensk* Salpeter. In *Maloi-Archangel* Stutereyen; bey *Ielecz* Eisenwerk.
Kursk 1.182.709 E.	701	10	gemässigt, gesund	flach mit Landrücken, gut bewässert, keine Seen u. Moräste	Donez, Sem	»	fruchtbar, schwarzer Boden.	Getreyde, viel Vieh- u. Pferdezucht. An Holz ist Mangel. Salpeter, Tuch, Eisen.	*Kursk*, 15.800 Einwohner, hölzerne Häuser.
Charkow (slobodische) Ukraine 800.000 E.	594	10	gemässigt, mild	flach, mir handrücken, gut bewässert, keine bedeutenden Seen	Donez, Uda, Oskol, Psol, Suma, Seim, alle nicht fahrbar	Stellenweise bei nassen Wetter unfahrbar.	fruchtbar, theils sandig, theils lemig, theils schwarze Erde.	Getreyde und Obst im Überfluss, genug Holz, viel Viehzucht. Am Donez viele Eichen, die nach dem schwarzen Meer verführt werden. Salpeter.	*Charkow*, 12.000 Einw., unbeträchtlicher Handel. Im Ostrogotschker Kreise, am rechten Don-Ufer, bei der Mündung der Sosna, die « Dioni Gori », Kreidehügel von seltsamer Gestalt. Städte mit Wall u. Graben: Charkow, Miropol, Lebädin, Achtyrka, Bogudschow, Chotznynsk, Solotschew, Tschugnew, Isium.
Kaluga 845.373 E.	395	9	gemässigt, mild	flach, wenig Hügel, 11 kleine Seen gut bewässert	Oka, Upa, Schisdra, Resota, Schana alle fahrbar	sehr lehmig, bei nassen Wetter stellenweise unfahrbar	mittelmässig fruchtbar, viel Lehm, etwas Land u. schwarzer Boden.	Fische. Getreyde für den Bedarf, Überfluss an Holz, etwas Viehzucht, Eisen.	*Kaluga*, 17.000 Einw., starker Handel ins Ausland. Eisenhütten, Leinwandmanufaktur.
Tula 750.000 E.	498	9	gemässigt mild	flach, einige Anhöhen, viel Seen, Sümpfe, Moräste	Don, Oka, Upa		mittelmässig fruchtbar.	Holz kaum für den Bedarf, Getreyde und Heu im Überfluss, beträchtliche Viehzucht, Eisen.	*Tula*, 1.800 Einw., grosse Waffenfabrick, Eisengiessereyen, Schmieden. Der *Iwanowsche Handel* ist unter Peter I. angefangen u. liegen geblieben.
Moskwa 1.140.000 E.	474	13	gemässigt eher kalt als warm, im ganzen gesund.	flach, einige Anhöhen	Oka, Moskwa, Kljäsma, Pachra, viele Seen u. Moräste, Flüsse von	die meisten Strassen gehn durch den Wolchonokischen Wald.	mittelmässig fruchtbar, lehmig, sandig, zum Theil waldig.	Getreyde u. Viehzucht nicht im Überflusse, viel Gewerbe, mehrere Fabriken.	*Moskwa*, 40.000 Einw. *Woloholamsk*, Festung auf hohem Berge, mit Erdwall und Graben. *Serpuchew*, kleine Festung, fliegende

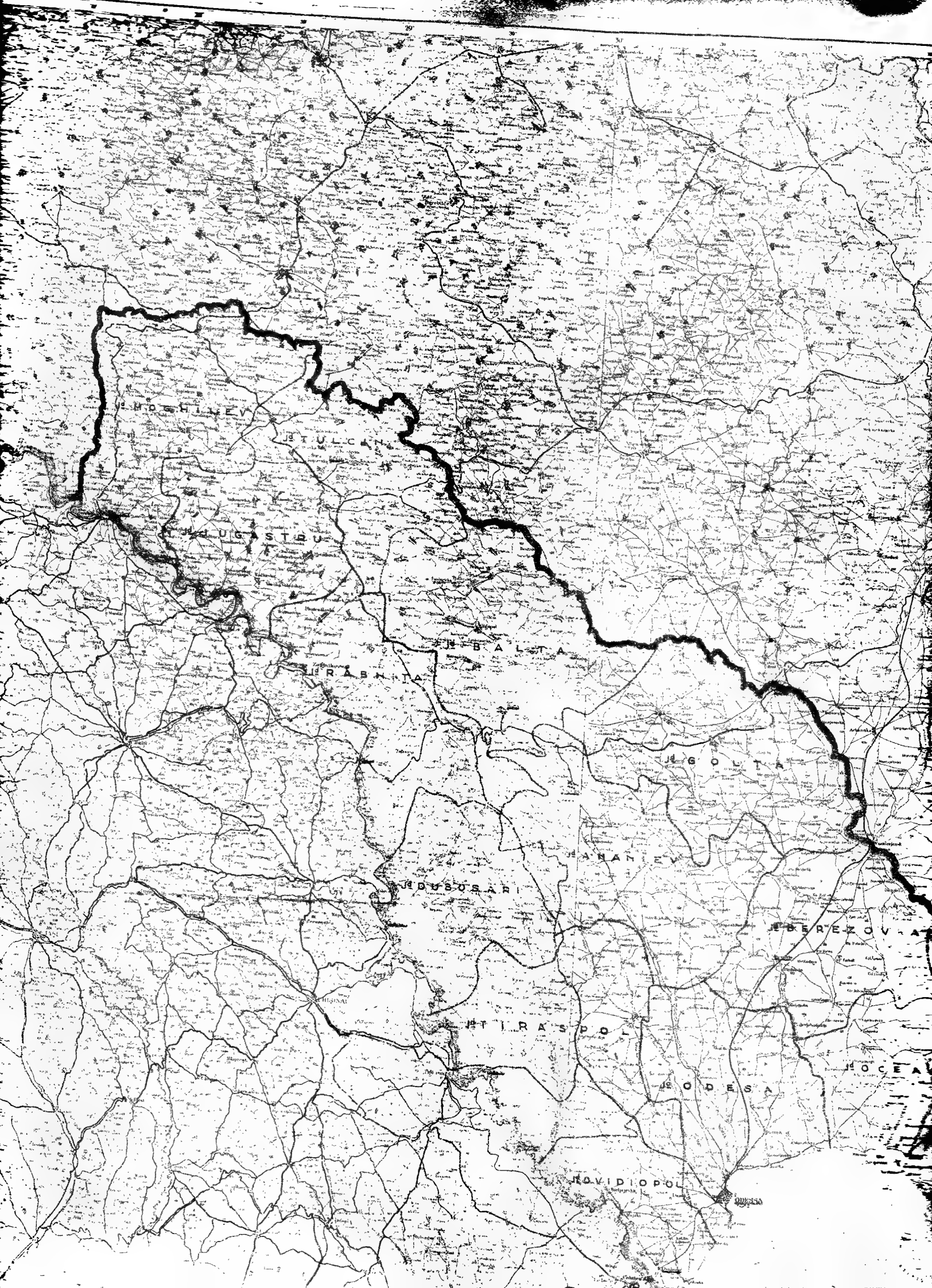

Jd MOGHILEV
Jd TULCIN
Jd JUGASTRU
Jd BALTA
Jd RABNITA
Jd GOLTA
Jd ANANIEV
Jd DUBOSARI
Jd BEREZOVA
Jd TIRASPOL
Jd ODESA
Jd OCEA
NOVIDIOPOL

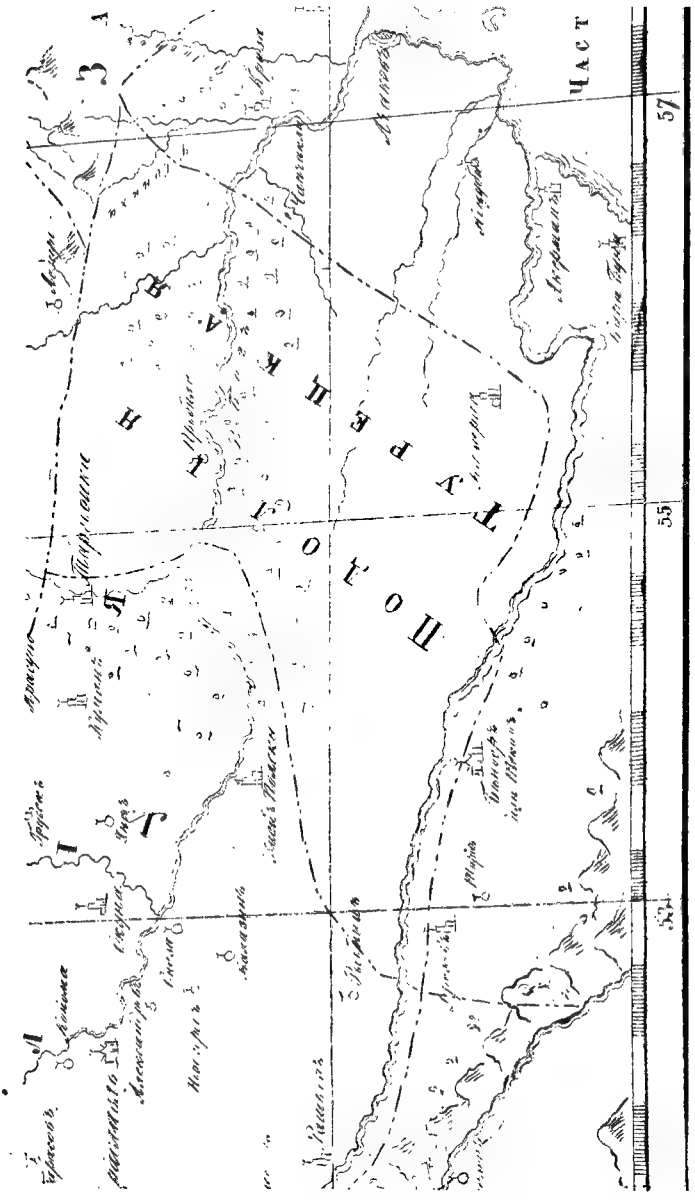

2. Excerpt din harta lui Riegelmann

3. Harta Transnistriei la 1789.

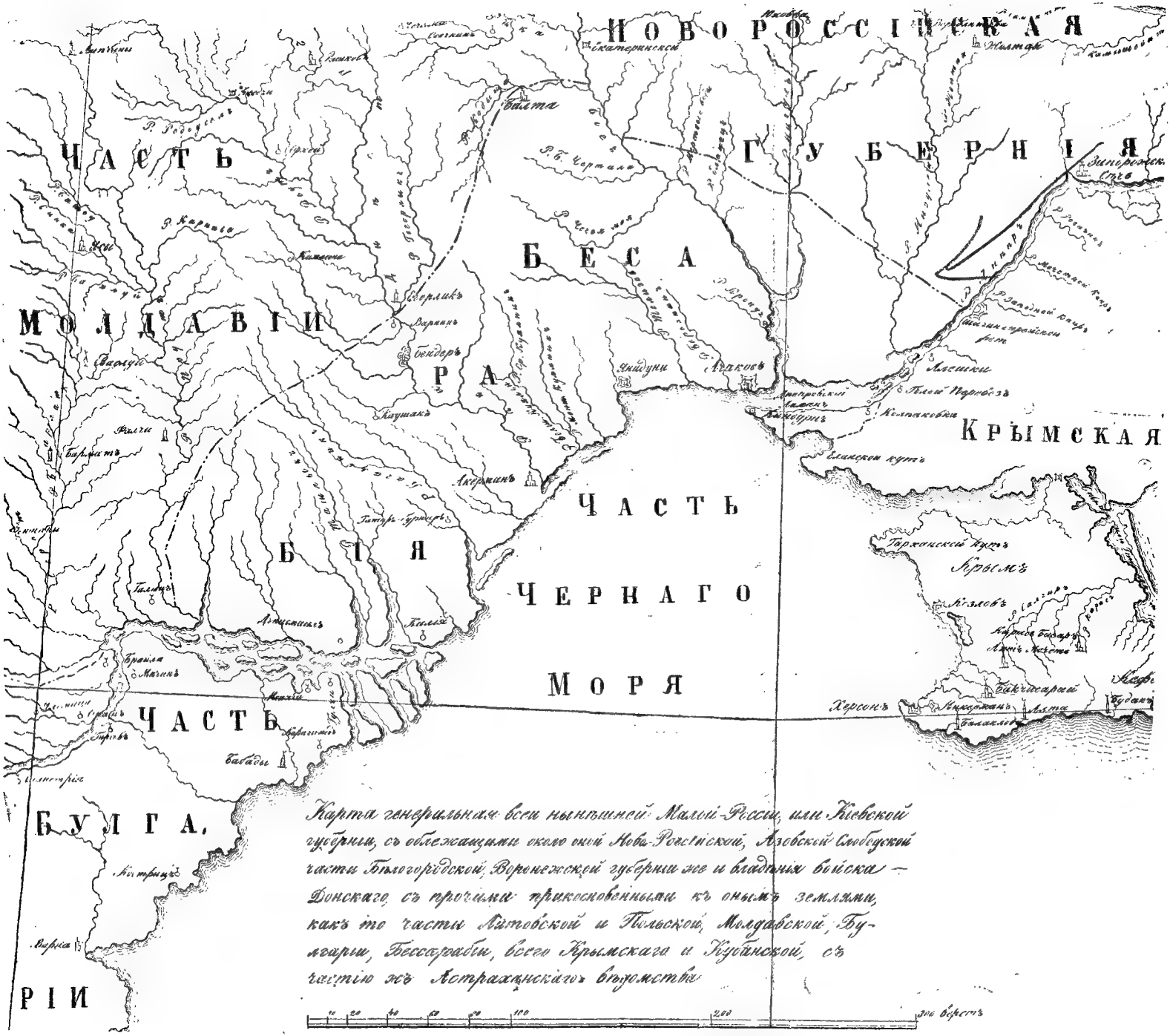

4. Excerpt din harta lui Rigelmann.

ANEXA II

STATISTISCHE UND TOPOGRAPHISCHE ÜBERSICHT DER SÜDLICHEN PROVINZEN DES RUSSISCHEN REICHES, (1818)

(AUX DEM NACHLASSE DES ERZHERZOGS KARL.)

Das europäische Russland ist nach Norden, nach Süden und nach Osten abgedacht: derjenige Theil, welcher den Gegenstand dieser Bemerkungen seyn wird, liegt grösstentheils auf der südlichen Abdachung und begreift:

a) Das linke Dniester-Gebiet,
b) das ganze Bog-Gebiet,
c) das ganze Dnieper-Gebiet,
d) das Gebiet des Donetz, der in den Don fällt,
e) die Ursprünge des Bugs, des Niemens, der Duna, Wolga und des Dons.

Der politischen Eintheilung nach sind in diesem Erdstriche folgende 18 Gouvernements oder Statthalterschaften enthalten: Grodno, Wolynsk, Podolien, Cherson, Minsk, Kiow, Ickaterinoslaw, Taurien, Mohilew, Tschernigow, Poltawa, Smolensk, Kaluga, Orel, Kursk, Charkow, Moskova, Tula.

Beschreibung der Flüsse

Der Dniester entspringt im Samborer Kreise in Gallizien und fällt ins schwarze Meer. Er kann 1.500 Werste (230 Meilen) weit, bis zu seiner Mündung befahren werden, doch ist die Schiffahrt etwas beschwerlich, und daher unbedeutend. Bey dem niedrigsten Wasserstande hat er an den seichtester Stellen 2½ Fuss Tiefe, bey mittlern Wasserstande (Ende März bis Anfang August) 4½—8 Fuss, und beim höchstne Wasserstande 25—30 Fuss.

An den Gränzen von Osterreich ist er ohngefähr 80 Klafter breit, verliert aber an Tiefe und hat viel Sandbänke: beym Ausflusse in den Liman ist die geringste Tiefe 6 Fuss, und im Liman selbst 7 Fuss. Die Wasserfälle bey Jampol sind nichts als Verengung des Flussbettes durch Granitfelsen, die aber im Grunde die Schiffahrt nicht hindern, indem in der Mitte eine gemessene Breite von 7—8 Klafter für das Fahrwasser offen bleibt. Die Ufer des Dniester-Stromes sind übrigens von vielen

kleinen Bächen zerschnitten, diese nicht überal mit Brücken versehen, oft ganze Strecken, besonders zwischen Mogilow und Schwanez überschwemmt, und es ist deswegen sowohl die Kommunikazion längs, als der Zugang zu dem Strome hin und wieder mühsam und beschwerlich. Blos von Jaurlik bis Jampol und auch auf 25 Werste (gegen 3 ½ Meile) oberhalb Mogilow findet man Leinpfade, die sonst an vielen Stellen noch gänzlich fehlen.

In militairischer Hinsicht kann der Strom mit einem Trouppen-Corps an mehreren Stellen, z. B. bey Jambol, Rosmin, zwischen Rutzkaja und Kanimke, besonders leicht und vortheilhaft aber oberhalb Mogilow bis Serebri passirt werden. Diese Gegend am Dniester-Strom ist meistens flach, das Flussbett mit einer durchaus parallel fortziehenden, auf der linken Seite des Stromes mehr verflächten Höhe bordirt, so dass die rechte dominirende Ufer-Höhe, dem Strome näher, die jenseitige etwas entfernter liegt, und deswegen durch die dem Wasser zugehende, sich völlig verflächende Böschung dem am rechten Ufer aufgestellten Geschütz einen ofenen freyen Spielraum verschafft.

Die Zuflüsse auf der linken Seite des Dniester, so lange er auf russischen Gebiet fliesst, sind unbedeutende Gewässer.

Der Bog entspringt in Podolien und fliesst in den Liman des Dniepers. In den oberen Gegenden ist er nur bey hohen Wasser fahrbar; an dem Orte, wo sich die Sinjucha in ihn ergiesst, ist er 8 Fuss tief und ansehnlich breit, an seinem untern Ende ist er auf 150 Werste (23 Meillen) bis zum Ausflusse zu befahren; weiter hinauf hat er auf einer Länge von 25 Meilen viel gefährliche Klippen. Bei Nikolajew nimmt er den Ingul auf, der an den Gränzen von Kiew entspringt. Auf Beyden ist die Schiffahrt unbeträchtlich.

Der Dniepr entspringt auf dem alanischen Gebirg in Smolensk, unweit der Quellen der Düna und Wolga, und läuft nach Süden durch ein fruchtbares und flaches Land, ist fischreich, hat Wasserfälle und Strudel und fällt nach einem Laufe von 220 Meilen zwischen Kinburn und Oczakow ins schwarze Meer. Die Breite des obern Dniepers ist zwischen 50 und 200 Saschenen (340—1370 Wiener Fuss), bey Kiow 546 Saschenen (3.744 W. Fuss). Er wird bey Smolensk schiffbar, und ist von da bis zur Mündung des Pripen mit der grössten Sicherheit zu befahren; bey Kiow bis Krementschuk finden sich viel Sandbänke, die bey hohem Wasser ihre Gestallt und Laage verändern; auch ist bey Kiow der Strom sehr reissend. Unterhalb der Stadt Noworossüsk giebt es 13 berühmte Wasserfälle, welche 70 Werste (10 Meilen) einnehmen; sie entstanden durch einen aus den Karpathen kommenden Granitstrich, der den Dniester, Bug, Ingul und Dniepr durchstreicht. Sie erschweren die Schiffahrt, ohne sie zu hindern, und sind bey hohem Wasser ganz unter Wasser. Durch Sprengung der Felsen hat man das Fahrwasser zu erweitern gesucht. Für grosse Schiffe ist er erst 40 Werste unter Cherson fahrbar. Es gehen jährlich ungefahr 300 kleine und grosse Fahrzeuge den Dniepr hinab nach Cherson. Bey Smolenk friert der Dniepr gewöhn-

lich im November, bey Krementschuk im Dezember, bey Kiow im Januar zu, und ist in den unternGegenden im Februar und Merz schon wieder frey von Eis.

Brücken giebt es: *a)* eine hölzerne bey Smolensk, *b)* desgleichen bey Krementschuk, *c)* eine Schiffbrücke bey Kiow.

Pristanen d, i. Anlandungsörter für die auf dem Flusse gehenden Fahrzeuge, wo man also deren immer vorräthig finden kann, sind: Smolensk, Orsza, Kopip, Syklow, Mohilew, Staroi-Bychow, Rogoschew, Rzeczytza, Lajow, Kiew.

Die beträchtlichsten Flüsse, welche in den Dniepr fallen, sind von den linken Seite: *a)* Die Soscha entspringt in Smolensk, und fällt an der Gränze von Minsk, Tschernikow und Mohilew in den Dniepr, nachdem sie von der rechten Seite die Baschja, und von der linken den Osotz, Besada, und Iput aufgenommen hat. Er ist vom März bis Julius 70 Meilen von ihrer Mündung zu beschiffen, ungefähr bis zum Einfluss des Osotz.

Pristanen sind: Czerikow, Czeczeresk, Nowoja, Belitza. *b)* Die Desna entsteht in Smolensk, nimmt von der linken Seite die Bolwa, Saa, den Sjow, Seim, Oster, von der rechten den Sudost, Ubeda und Lwow auf, und fällt oberhalb Kiow in den Dniepr. Sie ist vom Einfluss der Bolwa an, also 120 Meilen lang, schiffbar, und wird mit 300 Fahrzeugen befahren, die jährlich auf und abgehen. Die einfallenden Flüsse sind meistens nur bey hohem Wasser zu befahren. Im Frühjahr tritt sie starck aus. Ihre Ufer sind bewaldet und fruchtbar.

Pristanen sind: Bränsk, Trübczewick, Nowgorod, Servierskol, Korop, Losnitza, Tscherinkow.

c) Die Lala, der Psiol, Worskla und Orel ober und unterhalb Krementschuk sind nicht zu befahren. Der Psiol ist voller Mühlendämme; das rechte Ufer des Orel ist dominirend.

Auf der rechten Seite: *d)* Die Beresina. Entspringt in Minsk, und nimt den Sergutsch und Swislotsch auf. Ist von Borischow aus fahrbahr, also 100 Meilen; jährlich fahren etwa 20 Salzbarken aufwärts. Der Swislotsch kann zu Anfang des Sommers bis nach Minsk befahren werden.

Pristanen: Borischow, Bobruysk.

e) Der Pripez (führt diesen Namen erst beim Einflusse des Styr) nimt die Iasolda, Pina, den Styr, Goryn, die alle schiffbar sind, ferner links den Probryk, Lan, Ptiez, rechts den Tuna, Stochad, Steiga, Ubort und Slobosna auf. Barken von 8—10.000 Dud. Salz gehen mehr als 70 Meilen weit hinauf bis Pinsk.

Pristanen: Ianow a. d. Pina, Pinsk, Davidgrodeck am Goryn, Turow, Mogyr, Labica.

Der Oginskische Kanal (46 Werste lang, mit 4 Zugbrücken, 10 Schleussen und 1 Wasserbehälter) in Minsk vereinigt die Flüsse Schara und Iasolda, wovon der erstere in den Niemen, der letztere in den Pripez, und folglich in den Dniepr fällt, eröffnet dadurch die Schifffahrt von der Ostsee ins schwarze Meer.

IV. *Der Donetz* entspringt in Kursk oberhalb Belgorod, und fällt bey dem Kosaken Städtchen Rasdora in den Don. Seine Ufer sind starck beholzt, am rechten streicht ein Bergrücken hin. Hat ungesundes Wasser, ist der vielen Mühlen wegen nicht schiffbar.

V. *Die Ursprünge der Düna, des Niemen, Don und der Wolga.*

A) *Die Düna* entspringt auf dem alaunischen Gebirge, läuft nach Nordwest meist durch flaches Land, tritt oft aus, ist vom Eintritt der Toropa an schiffbar und fällt nach einem Laufe von 145 Meilen bey Dünamünde in den rigischen Meerbusen.

Pristanen: Welisch, Witobsk, Polozk, Stockmannshof, Riga. — Die Schiffahrt wird mit 300 Schiffen betrieben, die sollten wieder zurückgehen, und folglich jährlich auf diesem Flusse oder in seinem Gebiet erbaut werden. In die Düna fallen: *a)* Die Obscha mit den Pristan Beloj; *b)* Die Kasphia, die schon bey Poretsclije flache Barcken trägt; *c)* Die Lutschossa mit dem Pristan Babinowitschi; *d)* Die Ulla mit dem Pristan Tschaschnick und Ulba.

B) *Der Niemen* entspringt im Gouv. Minsk, ist sehr tief, hat in der Mitte seines Laufs Strudel und höher hinauf viel Sandbänke, welche die Schiffahrt erschweren und fällt in die Ostsee.

Pristanen: Turburg, Kowno, Grodno, Mostri, Stolbiz.

C) *Der Don* entspringt im Gouv. Tula und fällt nach einem Laufe von 150 Meilen in das Assowsche Meer, ist 50—200 Klafter breit und das Fahrwasser vom Einfluss des Woronesch (am linken Ufer) 1—2 Klafter tief; er strömt durch fruchtbares, wohlbevölckertes Land, und hat überall einen sanften Lauf.

D) *Die Wolga* entspringt auf dem alaunischen Gebirge im Gouv. Twer aus dem See Wolgo, fliesst erst nördlich, dann östlich, und endlich nach Süden wo sie sich nach einem Laufe von beinahe 600 Meilen mit 65 Mündungen bey Astrachan in das Kaspische Meer ergiesst. Sie hat nach ihrer Vereinigung mit der Solischarowka eine Breite von 20 Klaftern; das rechte Ufer ist hier dominierend, bey Rochow Wladimirow hat sie eine Breite von 30 Klafter und wird für grosse Fahrzeuge schiffbar. Ihr Fall beträgt auf 4 Werste 6 Zoll, so dass also ihr Ursprung nur 100 Klafter höher liegen würde als die Mündung. Sie tritt im Frühjahr schnell und starck über. Von ihrem Flussgebiet gehören hieher: a) *Die Wasuga* (Wasusa), die den Gschat aufnimmt. Beyde Flüsse sind schiffbar. Aus dem erstern gehn jährlich 120—150, aus dem letztern 600 Barcken in die Wolga. b) *Die Oka*, entspringt im Gouv. Orel, fällt nach einem Laufe von 70 Meilen in die Wolga, wird schon bey Orel schiffbar; ist beim Eintritt in das Gouv. Kaluga 50 Klafter breit, 1 Klafter tief, beym Austritt aus demselben 200 Klafter breit und 2½ tief. Der Strom ist reissend und hat viel sandige Untiefen. Von Orel gehn jährlich über 300 Schiffe ab, zum Theil bis Petersburg und Moskwa und werden von Pferden leer wieder heraufgezogen.

In die Oka fliessen: α) *Die Upa*, die von der Stadt Odrew aus mit kleinen Barcken befahren wird. β) *Die Rassata* entspringt in Orel und

fällt in die Schisdra, ist im Sommer 3—4 Fuss tief, und 10—38 Klafter breit, wird mit Bauholz beflösst. γ) *Die Schisdra* mit den Pristanen Wastü und Koselsk. δ) *Die Moskwa* mit den Pristanen Moskwa und Kolomna. ε) *Die Schana* entspringt in dem Gschatsker Kreise in Smolensk und fällt in die Ugra, ist im Sommer 2 Klafter tief und 20 breit.

Beschreibung der Gebirge

Das alaunische Gebirge, der wolchonskische Wald oder die Wolgahöhe, im mittleren Theile des europäischen Russlands, in den Stadthalterschaften Twer, Smolensk und Pskow, ist nicht eigentlich eine Reihe von Bergen, sondern nur ein hoher von allen Seiten sanft ansteigender Landrücken, worauf die Wolga, der Dniepr, der Don, der Lowal und die Düna entspringen, dessen höchster Punckt (bey dem Städtchen Waldai ist kaum 200 Klafter über der Fläche von Petersburg erhaben. Ein Zweig desselben krümt sich in den Gouvernements Kaluga, Orel und Tula um die Quellen und Zuflüsse der Oka.

Die Karpathen. Ein Ast derselben, der in dem Sanoker Kreise in Gallizien, auf der Gränze von Siebenbürgen sich von dem Hauptrücken absondert, tritt nördlich von Tarnopol in das Gouv. Wolynsk, wendet sich aber sogleich südlich nach Podolien, schneidet die Gebiete des Bugs und Dnieprs von denen des Bogs und Dniesters, nähert sich an den Quellen des Ingul und Inguletz dem rechten Ufer des Dniepr, streicht längs demselben hin bis in die Nähe der Jekaterinoslaw, wo der Dniepr um die letzten Zweige seines Fusses einen Bogen macht, und nun statt nach Südost nach Südwest läuft, und die meisten Flüsse, welche dieser Gebirgsrücken von ihm trennt, vor seinem Ausflusse noch aufnimmt.

In der Nähe von Brody sendet dieser Nebenrücken einen zweyten geringern ab, der anfangs nordwärts längs dem Bug hinläuft, und die östlichen Gewässer, die in den Dniepr abfliessen von den westlichen, die in die Weichsel fallen scheidet. In der Nähe von Kobrin (wo er aber so niedrig ist, dass man dort durch den königl. Kanal den Bug mit der Pina, und folglich mit dem Dniepr in Verbindung gebracht hat) wendet er sich nordostwärts, läuft durch die Gouv. Grodno und Minsk; an den Quellen der Berezina geht er theils westlich, und scheidet den Niemen von der Düna, theils östlich, wo er die Verbindung zwischen den Karpathen und dem alaunischen Gebirge macht.

Beschreibung der Strassen

In ganz Russland giebt es keine gebauten Strassen, die man Chausseen nennt. Von Riga bis Petersburg, und von da bis Moskwa sind zwar gemachte Strassen, allein ihr Vorzug von andern besteht blos darin, dass man sie abgegraben, und zum Theil erhöht, zum Theil mit

Knüppeldämmen belegt hat. In den südlichen Provinzen aber giebt es nicht einmal solche gemachte Strassen, das einzige Gouv. Mohilew ausgenommen, wo der Graf Czernichew an mehreren Strecken die Wege hat verbessern lassen. Am allerschlechtesten sind sie in dem ehemahligen Litthauen. Man kann daher im allgemeinen von den Wegen in Russland sagen, dass sie im Sommer, wenn der Boden hart, und im Winter wenn er gefroren ist, unverbesserlich sind, dass aber im Frühjahr und Herbst kaum fortzukommen ist. Die innere Kommunikazion geschieht im Sommer mehrertheils zu Wasser (weil Russland seiner flachen Lage wegen eine Menge Wasserstrassen und Kanäle enthält), im Winter aber mit Schlitten, wo man sehr schnell fortkommt: doch wird auch viel auf der Axe verfahren, und in den meisten Provinzen ist das Frachtfahren ein besonderer Erwerbszweig der Bauern. Überdem sind die Bauern angewiesen, dafern es verlangt wird, auch Post zu fahren, und man findet daher auf den Haupt- und Poststrassen bey allen Bauern Pferde, die zum Transporte gebraucht werden. Eine detaillirte Beschreibung der Strassen ist wegen der Dürftigkeit der Quellen unmöglich.

Zwey Hauptstrassen führen aus dem österreichischen Staate von Brody aus nach Moskwa: 1. Über Kremenetz, Dubno, Pinsk, Minks, Orcza, Smolensk, Wiazma, Gschat, Moskwa. 2. Über Kremenetz, Zytomir, Kiew, Sjewsk, Opori und von hier entweder über Orel und Tula, oder über Bolchow und Kaluga nach Moskwa. Von Zytomir kann man über Owrocz Mozyr, Rogatschew, Mohilew, Konoys nach Orcza gehn, und also von der zweyten auf die erste Strasse kommen. Eben dasselbe kann man, wenn man von Kiew über Tschernikow, Bielicza, Tscherikow nach Mohilew oder über Uszislaw nach Smolensk geht.

Man kann auch über Krakau, Opatow, Lublin, Wlodawa, nach Brestlitowsky, und von da über Koprin, Pruszcina, Slonim nach Nieczwiecz gehn, wo man auf die Strasse von Dubno und zugleich auf die Hauptstrasse von Warschau nach Moskwa tritt.

Festungen in den südlichen Provinzen

In Cherson: Cherson, grosse Festung am Liman des Dniepr, mit hohem Erdwall, nebst 2 Vorstädten an beyden Seiten der Festung am Ufer. — Odessa, grosse Handelsstadt mit kleiner Festung. — Olwiopol, unbedeutende Festung an der Mündung der Sinjucha in den Bog, mit 6 Bastions. Hier ist der Bog 63 Fäden breit.

Die Schweden hatten daselbst eine Schiffbrücke von 32 Pontons geschlagen. Auf den Höhen zwischen Olwiopol und Rigey stand 1789 die Armee des Fürsten Potemkin. — Tiraspol, starcke Festung am linken Ufer des Dniester. — Elisabethgrod, am Ingul, der die Stadt von der Festung trennt, hat 6 Bastions, sobald man aber den Ingul passirt hat, ist man unter den Kanonen.

In Taurien: Sewastopol, Kriegshafen und Festung. Kleinere Festungen: Tamruck, Kopil, Utschuck, Kinburn, Perckow.

In Poltawa: Poltawa, an der Worskla, hat mitten in der Stadt eine Festung mit Erdwall und Graben, Krementschuck, am Dniepr, hat eine alte Festung und ausserdem ein Fort.

In Jckaterinoslaw: Die Ukrainische und Dnieprsche Linie, die gegen die herumstreifenden Tartarhorden angelegt worden sind, bestehen aus mehreren Festungen, Forts und Redouten. Die erste geht vom Einfluss des Orel in den Dniepr bis zum Donetz, die zweyte von der Mündung des Moskowka bis zur Berda, die ins Asowsche Meer fällt.

In Charkow; Folgende Städte sind mit Wall und Graben umgeben: Charkow, Miropol, Lebadin, Altyrka, Bogudochow, Chotmynsk, Solotschew, Tschuguew und Isium.

(Die Nachrichten über Festungen sind grösstentheils aus Heyms Encyclopädie des russischen Reichs).

Regierungsverfassung u. Verwaltung

A) *Stände.* Diese bestehen aus: 1. Dem Adel, 2. den freyen Bauern, die sich in 5 Klassen theilen, 3. den Bauern, welches entweder Freybauern oder Leibeigene sind.

B) *Administration.* Das Reich wird in 50 Gouvernements und 1 Provinz eingetheilt, wovon jedes (mit wenig Ausnahme) einen Civil- und einen Militair-Gouverneur hat, die unter den höchsten Reichsgerichten stehn. Die Gouvernements werden in Kreise getheilt, wovon jeder seine eigene Kreisverwaltung hat. Die 1. Instanz in allen Provinzen ist in den Städten der Magistrat, in den Kreisen das Niederlandgericht und für den Edelmann das Kreisgericht. Die Staatseinkünfte erhebt die Kreisrentkammer und der Kameralhof.

Die höchsten Reichskollegien sind: 1. Der geheime Staatsrath, 2. das Staatsministerium, das aus 8 Ministern besteht, die jeder ihr eigenes Departement haben, und unter den geheimen Staatsrath stehn. 3. Der dirigirende Senat als Oberster Richter in Justizsachen. 4. Der heiligst dirigirende Synod, als das höchste geistliche Gericht.

C) *Finanzverwaltung.* Die Einkünfte des Reichs bestehen nach einer blossen ungefähren Schätzung in 109 Millionen Rubel. Die Quellen der Staatseinkünften sind: a) *Die Domanialgefälle.* Jeder Kronbauer zahlt den Obrok, d. i. für Kopf jährlich 3 Rubel 2 Kopeken. b) *Die Regale und Staatsmonopole*, als: Bergwerks, Münz, Post und Stempelregal, nebst dem Brandwein und Salzmonopol. c) *Steuern.* 1. *Kopfsteuer*, der Bürger zahlt jährlich 1 Rubel, 22 Kop. und der freye Bauer 1 Rubel 2 Kop. für den männlichen Kopf; 2. Vermögenssteuer der Kaufleute; 3. Rekrutengeld der Kaufleute; 4. Tributgelder von den herumziehenden Völkern; 5. Land- und Seezölle; 6. Zoll vom Verkaufe alles beweglichen Vermögens.

Das Reichsschatzmeisteramt besorgt die Erhebung der Einkünfte, und nimmt in den Hauptreichskassen zu Petersburg und Moskwa alle einlaufenden Gelder in Empfang. In den Provinzen ist der Kameralhof die höchste Finanzbehörde, unter ihm stehen die Kreisrentkammern, deren Chef der Kreisrentmeister ist.

D) *Postwesen.* Unter dem Oberpostdirecktorium stehn die Postämter zu Petersburg, Moskwa, Wilna, Tambow, Kasan und Kleinrussland, diesen sind wieder die Postcomptoirs in den Provinzen und Kreisen untergeordnet.

Cultur des Bodens

A) *Der Ackerbau* wird in vielen Provinzen sehr stark betrieben. Die angebautesten und kornreichsten sind: Podolien, Volhynien, Kiew, Charkow (slobodische Ukraine), Kursk, Orel; Pultawa und Taurien blos streckenweise. Mangel leiden Moskwa und Kaluga.

Am häufigsten wird Roggen gebaut. Der Weizen wächst mehr in den mittlern und südlichen Statthalterschaften. In Jekaterinoslaw giebt es den arnautischen Weizen, der ein feines gelbliches Mehl hat und 15 Körner bringt. Gerste ist da zu Hause, wo der Weizen gebaut wird. Hafer ist allgemein und wird selbst von Menschen konsumirt. Die übrigen Getreydesorten wachsen blos für den innern Bedarf und wird davon nichts ausgeführt.

Im Jahre 1801 gab es im ganzen Reich einen Überfluss von 25.873.000 Tschetwert (81.817.000 Wiener Metzen) an Körnern zur Ausfuhr; im Jahre 1802 betrug der Überschuss 55.464.063 Tsch. (175.636.200 M.) Sommerkörner und 54.921.142 Tsch. (173.917.000 M.) Winterkörner.

B) *Weinbau.* Wein gibt es: 1. in Taurien um Feodosia und Asinei wächst ein Wein der sich dem Champagner nähert; 2. in Jekaterinoslaw, unbeträchtlich; 3. bey Kiew, blos in den Gärten.

C) *Waldkultur.* Reichthum an Wäldern haben: Smolensk, Mohilew, Minsk, Tschernikow, Tula, Orel und Kaluga, die grösstentheils auch Schiffbauholz liefern. Mangel leiden: Kiew, Charkow, Kursk, Jekaterinoslaw und Taurien. Die gemeinsten Gattungen der Bäume sind Birken, Eichen, Weiden, Buchen, Ulmen, Ahorn und Pappeln. Im Jahre 1793 verschiffte Russland für mehr als 2½ Millionen Masten, Balken, Bretter, Pot- und Weidasche, Bastmatten, Pech, Theer und Harz. Die Holzverschwendung ist ungehäuer, da man ganze Strassen von Holz anlegt.

D) *Taback* wird besonders gebaut in Orel, Charkow, Kiew und Jekaterinoslaw.

Viehzucht

A) *Pferde.* Die russischen Pferde gleichen sich sämtlich. Sie haben Ramsköpfe, lange und dürre Hälse, eine breite Brust, und sind gut geschlossen. In Moskwa sind sie durch Einführung fremder Racen,

als Engländer, Dänen, Holsteiner veredelt, und in Taurien durch arabische und türkische Pferde. Am meisten wird die Pferdezucht betrieben in den Stathaltterschaften: Moskwa, Charkow, Kursk, Orel, Kiew, Jekaterinoslaw. Die besten Stuttereyen sind in Moskwa, Tambow, Kasan, Simbirsk, in der Ukraine und Litthauen. In Jekaterinoslaw ist zaporogische Race, welches die beste in Europa für die leichte Reiterey ist.

B) *Rind- und Schafvieh.* Rindvieh ist im Überfluss und zur Ausfuhr in Charkow, Kursk, Orel; von hier wird eine Menge selbst nach Petersburg und Moskau geführt. Die Schafzucht ist noch beträchtlicher. Im Jahre 1802 wurde grösstentheils aus den südlichen Provinzen für 1.444.826 Rubel an Pferden, Rind- und Schafvieh ausgeführt.

Handel und Gewerbe

Ausfuhrartickel: Getreyde, Hanf, Flachs, Pelzwerk, Juchten, Leder und Lederwaaren, Vieh, Bauholz, Potasche, Leinen, Stricke und Taue, Segeltuch, Leinewand, Brandwein, Wachs, Talg, Leim, Butter, Harz, Thran, Fett, Matten, rohe Häute, Eisen und Eisenwaaren, Kupfer, Bley, Pech, Federn, Hopfen, Seife, Pferdehaare, Salz, Filz, Tuch, Wolle, etc.

Einfuhrartickel: Baumwollene und wollene Waaren, Silber, Wein, Farben, Seide, Thee, Salz, Kaffee, Vieh, Baumöl, Obst, eiserne Werckzeuge, Pelzwaaren, ächte Perlen, Zucker, Porzellain, Glasgeschirr, Apothekerwaaren, Reis, Taback, wissenschaftliche und musikalische Instrumente, fremde Holzsorten, Eisen, Blech, Steinkohlen, Metalle, Bücher, etc.

Die Bilanz betrug 1802: 6.747.665 Rubel, 1803: 11.590.968 Rubel.

Bergbau: In den südlichen Provinzen gibt es weder Gold- noch Silbergruben; Hüttenverke sind in Kursk und Tula.

Gewehrfabriken: Zu Tula ist die berühmteste Gewehrfabrik; sie lieferte sonst jährlich 13.814 Flinten, 4252 Karabiner, 32 Stutzen, 6.300 Paar Pistolen, 15.923 Pallasche, Säbel und andere Seitengewehre.

Stuckgiessereyen gibt es in Russland überhaupt 4: 1. Im Gouv. Oloncz, 2. in Petersburg, 3. zu Libecz in Tambow, 4. zu Cherson.

Die *Lederbereitung* in Russland ist berühmt; auch wird sehr viel davon ausgefahren. Die besten Iuchtenfabriken sind in Moskwa, dort wird auch das beste Kalb- und Sohlenleder zu Stiefeln bereitet. Lederfabriken sind: Im Gouv. Moskwa 101, im Gouv. Kursk 37, im Gouv. Kaluga 22, im Gouv. Tula 40.

Segeltuchmanufakturen sind in Moskwa, Tula, bes. im Gouv. Kaluga.

Leinwand-, Wolle- und Seiden-Fabrichen führen ebenfalls jährlich viel aus. Die beiden grössten sind im Gouv. Moskwa.

Tuch-Manufakturen sind in den Gouv. Moskwa, Kursk, Mohilew (Tambow, Woronesch, Kasan). Das feinste Tuch liefert die Kronmanufaktur zu Jekaterinoslaw.

Brandwein wird am meisten gebrannt in dem Gouv. Charkow, Orel, Kursk, Kaluga, Tula, etc.

Münzen

A) *Goldene.* Alte Imperiale = 17½ Gulden Conv. Geld, neue = 14⅝ G.C.G. Ducaten zu 5 Rubeln.

B) *Silberne.* Rubel = 100 Kopeken.

1 Rubel: 2 Pottina = 10 Griwna: 33⅓ Altyn = 100 Kopeken = 200 Demuschken = 400 Poluschken.

C) *Papiergeld.* Blaue Zettel zu 5 Rubel, rothe zu 10 R., weisse zu 25, 50, 100 R.

Gold- und Silbermünzen werden zu Petersburg, die kupfernen zu Moskaw, Jekaterinenburg, Feodosia, am Bache Iset und zu Babka geprägt.

Maasse

A) *Längenmass.* 1 deutsche Meile enthält 6 Werste, 475 Saschenen, 1½ Arschin; auf 1 Grad gehn 104 Werste, 131 Saschenen, 1 Arschin, 7/10 Werschok.

1 Werste = 500 Saschenen (Klafter) od. 3.500 russische Fuss od. 3.281 ¼ französ. Fuss.

1 Saschene = 3 Arschinen, 1 Arschine = 16 Werschok.

Der russische Fuss ist dem englichen gleich.

1 rheinischer Fuss = 7,06 Werschok,
1 Wiener » = 7,11 »
1 » Elle = 17,48 »

B) *Getreydemass.* 1 Tschetwert (9.832 franz. Kubikzoll) hat 8 Tschetwercks, 1 Tschetwerck = 8 Gorniz, 1 Gorniz = 2 Pojak.

1 Wiener Metze hat 3.100 franz. Kubikzoll und ist nahe ⅓ Tschetwert.

C) *Flüssigkeitsmass.* 1 Wedro (Eimer), wovon 19 ein Oxhoft oder 6 Anker machen. 4½ Wedro = 1 Wiener Eimer.

D) *Gewicht.* 1 Perkowetz = 10 Pud, 1 Pud = 40 Pfund, 1 Pfund = 32 Loth oder 96 Solotnik. 1 russ. Pfund = 8/11 Wiener.

	Lei
I. IONESCU-DOLJ. Contribuţiuni la istoria luptei duse de Domnitorii Români în contra introducerii şi aplicării regimului capitulaţiunilor în Principate. Raportul lui Coronini	30.—
V. MIHORDEA. Biblioteca Domnească a Mavrocordaţilor	45.—
N. IORGA. Două pagini din Istoria Fanarioţilor	12.—
R. V. BOSSY. Vechi năzuinţe federaliste în Sud-Estul European	12.—
ION RĂDUCANU. Adam Smith	30.—
N. IORGA. Încercări austriece de anexiune a ţărilor noastre	15.—
DIMITRIE GUSTI. Problema sociologiei. Sistem şi metodă. Trei comunicări	60.—
CONSTANTIN I. KARADJA. Cea mai veche menţiune a Daciei în tipar	15.—
ION I. NISTOR. Tudor Vladimirescu şi Sfânta Alianţă	20.—
DAMIAN P. BOGDAN. Pomelnicul dela Bistriţa şi rudeniile dela Kiev şi dela Moskova ale lui Ştefan cel Mare	35.—
ANDREI RĂDULESCU. Influenţa italiană asupra Dreptului român	25.—
I. LUPAŞ. Emanuil Gozsdu (1802—1870). Originea şi opera sa	45.—

TOMUL XXIII (1940—41): 500.—

. N. IORGA. O carte de gândire conservatoare românească	15.—
2. GENERALUL R. ROSETTI. — 1. Câteva scrisori şi documente turceşti privitoare la ţările noastre. — 2. Două scrisori cu privire la cumpărarea de tutun din Rusia	20.—
3. N. IORGA. Individualism şi solidarism în desvoltarea istoriei	10.—
4. ANDREI RĂDULESCU. Regimul juridic al Bosforului şi Dardanelelor.	25.—
5 ION I. NISTOR. Călugăriţa Elisaveta Sturdza. Un episod din timpul zaverei	10.—
6. VICTOR SLĂVESCU. 1. O «Autobiografie» a lui Dionisie Pop Marţian. 2. Corespondenţa D. P. Marţian-Gh. Bariţiu. Cinci scrisori (1862—1864)	50.—
7. N. BĂNESCU. Stăpânirea bizantină în Matracha (Tmutorokan), Chazaria şi Rusia, în timpul Comnenilor	20.—
8. ION I. NISTOR. Lucius Aprovianus	35.—
9. G. POPA-LISSEANU. Continuitatea Românilor în Dacia	65.—
10. GENERALUL R. ROSETTI. Participarea populaţiei civile la războiul din 1877—1878	15.—
11. GENERALUL R. ROSETTI. Despre Academii şi Institute	12.—
12. N. IORGA. Problema basarabeană şi problema Unirii Principatelor la 1855—1859	15.—
13. ALEX. LĂPĔDATU. 11 Februarie 1866	20.—
14. N. IORGA. Revelaţii toponimice pentru istoria neştiută a Românilor, I.	15.—
15. S. MEHEDINŢI. Academia, Instituţie Etnopedagogică	25.—
16. I. IONESCU-DOLJ. O pagină din istoria dreptului penal român	25.—
17. VICTOR SLĂVESCU. Dionisie Pop Marţian şi Dimitrie A. Sturdza în 1859	35.—
18. ION I. NISTOR. Principatele Române în preajma tratatului dela Adrianopol	30.—
19. N. BĂNESCU. N. Iorga, Elogiu academic	20.—
20. ION RĂDUCANU. Ideea naţională în gândirea economică a lui Friedrich List	20.—
21. ION I. NISTOR. Romanii în Transdanuvia	55.—
22. DIMITRIE GUSTI. Ştiinţa şi pedagogia Naţiunii	40.—

TOMUL XXIV (1941—42):

1. R. V. BOSSY. Un drumeţ danez în Principate	8.—
2. R. V. BOSSY. Propaganda Austriacă împotriva Unirii Principatelor	10.—
3. ŞTEFAN METEŞ. Contribuţii la studiul populaţiei din Transilvania, în trecut, I.	30.—
4. ION I. NISTOR. Basarabia sub gospodăria românească	30.—
5. ION I. NISTOR. Ucraina în oglinda cronicelor moldoveneşti	35.—
6. ANDREI RĂDULESCU. Organizarea tutelei în dreptul românesc	60.—
7. ION I. NISTOR. Autohtonia Daco-Romanilor în spaţiul carpato-dunărean	40.—

	Lei
8. GENERALUL R. ROSETTI. Spicuiri prin dosare privitoare la războiul din 1877—1878	15.—
9. ION I. NISTOR. Miron Costin	25.—
10. ŞTEFAN METEŞ. Contribuţii la studiul populaţiei din Transilvania, în trecut, II	40.—
11. ANDREI RĂDULESCU. Mihail Kogălniceanu	60.—
12. Prof. G. TAŞCĂ. Influenţa preţului asupra producţiei solului	40.—
13. ION RĂDUCANU. I. C. L. Simonde de Sismondi	60.—
14. N. BĂNESCU. Patriarhul Athanasios I şi Andronic II Paleologul	60.—
15. ION I. NISTOR. Ungurii în Dacia Carpatină	60.—
16. GENERALUL R. ROSETTI. Războiul pentru reeliberarea Bucovinei şi Basarabiei	70.—
17. ION I. NISTOR. Emanciparea politică a Dacoromanilor din Transdanuvia	60.—
18. Arhitect P. ANTONESCU. Biserici nouă după cutremur	85.—
19. ŞTEFAN METEŞ. Contribuţii nouă la istoria Românilor din ţara Făgăraşului în veacul al XVII-lea	80.—
20. IOAN SABĂU. Relatio historica de Daco-Romanis in Transilvania et Hungaria cum Ecclesia Romana unitis vel uniendis a lui I. Fessler	70.—
21. CONST. C. STOICESCU. Transformarea noţiunii de « putere părintească »	40.—

TOMUL XXV (1942—43):

1. GHEORGHE I. BRĂTIANU. Tradiţia istorică a descălecatului Ţării Româneşti în lumina noilor cercetări	60.—
2. ION I. NISTOR. Aspecte geopolitice şi culturale din Transnistria	100.—

C. 81 925.

PREŢUL LEI 100.—